

Bipolitismus ve vztahu k právní úpravě České republiky

Bc. Lydie Drobná

Diplomová práce
2010

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lydie DROBNÁ**
Studijní program: **N 6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**

Téma práce: **Bipolitismus ve vztahu k právní úpravě České republiky**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Charakterizujte pojem státní občanství a bipolitismus a vymezte základní historické milníky v jeho vývoji na území České republiky.
- Uveďte jednotlivé způsoby nabývání státního občanství a proveďte jejich rozbor.

II. Praktická část

- Na základě získaných poznatků definujte možné problémy spojené s bipolitismem a navrhnete možná řešení.
- Analyzujte situaci na území Hlučínska a Těšínska vzhledem k bipolitismu, včetně historických souvislostí.
- Uveďte negativa a pozitiva bipolitismu, které vyplývají pro fyzickou osobu z tohoto postavení a navrhnete možná řešení.

Závěr

Rozsah práce: cca 70
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

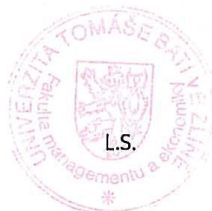
Seznam odborné literatury:

- [1] FILIP, J. Ústavní právo. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 535 s.
ISBN 80-7239-036-8.
[2] VALÁŠEK, M., KUČERA, V. Státní občanství : komentář. 1. vyd. Praha: Linde, 2006.
287 s. ISBN 80-7201-625-3.
[3] VEDRAL, J. Správní řád: komentář. 1. vyd. Praha: Bova Polygon, 2006. 1042 s.
ISBN 80-7273-134-3.

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jana Jurníková, Ph.D.
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: 29. března 2010
Termín odevzdání diplomové práce: 3. května 2010

Ve Zlíně dne 29. března 2010

doc. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

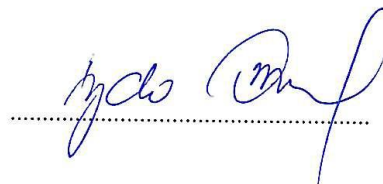
prof. RNDr. René Wokoun, CSc.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- беру на ве́доміи, же дипломová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona, má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití, jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 3. 5. 2010

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na problematiku státního občanství, zejména pak na právní důsledky vznikající ze souběžné existence dvojího občanství. Předmětem teoretické části je právní vymezení institutu státního občanství, ucelené zpracování problematiky způsobů nabývání státního občanství České republiky od vzniku samostatného československého státu s důrazem na vznik bipoilitismu a následné zhodnocení platné právní úpravy a jejího vlivu na existenci dvojího občanství. Praktická část je věnována současné existenci bipolitismu. Zahrnuje analýzu možných pozitiv a příležitostí bipolitismu a možných negativ, které jsou s bipolitismem spojeny, rozbor zvláštního státoobčanského postavení obyvatel území Hlučínska a Těšínska s historickým exkursem objasňujícím jeho vznik, a analýzu jejich současného státoobčanského postavení bipolitů zahrnující pozitiva a negativa vzhledem k ústavnímu zakotvení práv občana vymezených v Ústavách Spolkové republiky Německo a Polské republiky. V závěrečné části jsou zachyceny základní rozdíly mezi platnou právní úpravou a věcným návrhem nového zákona o státním občanství vzhledem k bipolitismu a jejich zhodnocení.

Klíčová slova: státní občanství, ústavní právo, mezinárodní právo, bipolitismus, evropské občanství, vnitrostátní státoobčanské právo, nabývání státního občanství, negativa bipolitismu, pozitiva bipolitismu, Hlučínsko, Těšínsko, Základní zákon Spolkové republiky Německo, Ústava Polské republiky, návrh zákona o státním občanství České republiky.

ABSTRACT

This dissertation focuses on the issue of citizenship in particular on the legal aspect arising from the concurrent existence of the dual citizenship. The subject matter of the theoretical part deals with the legal determination of the state civil institute; a compact work on the issue of forms of the acquisition of the Czech Republic citizenship since the beginning of the Czechoslovak state with the emphasis on the beginning of bipolitism and further on evaluation of the valid legal edition and its influence on the existence of dual citizenship. The practical part is dedicated to the nowadays existence of bipolitism. There are included analyses of the potential positives and instances of bipolitism and potential negatives con-

nected to bipolarism. There are also analyses of the unique civil position of the inhabitants of the region of Hlučínsko and Těšínsko including the historical explanation of its origin and the analyses of the nowadays civil position of the citizens with dual citizenship; the positives and the negatives in respect to the constitutional civil rights set in the German and Polish Constitutions. In the final part, there is the evaluation and the main differences between the valid legal act and the factual proposal of the new act on citizenship in respect to bipolarism.

Keywords: citizenship, constitutional law, international law, bipolarism, european citizenship, acquisition of citizenship, cons of bipolarism, positives of bipolarism, Hlučínsko, Těšínsko, The basic law of the Federal Republic of Germany, The Constitution of the Republic of Poland, draft law on citizenship of the Czech Republic.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Janě Jurníkové, PhD., za její cenné rady, připomínky a vysoce profesionální přístup při vedení této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 STÁTNÍ OBČANSTVÍ – VÝZNAM A OBSAH	13
1.1 STÁTNÍ OBČANSTVÍ – VÝZNAM A JEHO OBSAH.....	13
1.1.1 Dvojí a vícere státní občanství	16
1.1.2 Státní občanství jako moderní institut podmiňující existenci státu.....	17
1.1.3 Státní občanství jako předmět ústavního práva.....	19
1.1.4 Práva a povinnosti státního občana České republiky	20
1.1.5 Prameny práva státního občanství.....	22
1.1.6 Evropské občanství	25
1.1.7 Způsoby nabývání státního občanství	27
1.2 VÝVOJ ČESKÉHO STÁTNÍHO OBČANSTVÍ SE ZŘETELEM NA BIPOLITISMUS	30
1.2.1 Právo obyvatelské v období předbělohorském.....	30
1.2.2 Vznik československého státního občanství	32
1.2.3 Nabývání československého státního občanství v letech 1918 - 1949.....	34
1.2.4 Nabývání československého státního občanství v letech 1949 – 1968	37
1.2.5 Nabývání československého státního občanství v letech 1969 – 1992	40
2 PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA ČESKÉHO STÁTNÍHO OBČANSTVÍ	44
2.1.1 Nabývání státního občanství České republiky	45
II PRAKTICKÁ ČÁST	54
3 PRÁVNÍ ASPEKTY BIPOLITISMU	55
3.1 NEGATIVA BIPOLITISMU A MOŽNÉ HROZBY PROBLÉMŮ.....	56
3.2 POZITIVA A PŘÍLEŽITOSTI BIPOLITISMU	60
4 SOUČASNÉ A HISTORICKÉ ASPEKTY BIPOLITISMU OBYVATEL HLUČÍNSKA A TĚŠÍNSKA	63
4.1 HLUČÍNSKO	63
4.1.1 Státoprávní uspořádání Hlučínska v jeho historii	63
4.1.2 Připojení Hlučínska k Československé republice	65
4.1.3 Hlučínsko opět jako součást Německé říše	67
4.1.4 Řešení státoobčanské příslušnosti obyvatel Hlučínska po 2. světové válce	67
4.2 TĚŠÍNSKO	69
4.2.1 Historické aspekty státoprávního uspořádání Těšínska a jeho rozdělení v roce 1918.....	69
4.2.2 Těšínsko v letech 1938 - 1945.....	71
4.3 BIPOLITISMUS OBYVATEL HLUČÍNSKA A TĚŠÍNSKA	73
5 ANALÝZA PRÁVNÍHO POSTAVENÍ BIPOLITŮ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI	77

5.1	PRÁVNÍ POSTAVENÍ BIPOLITŮ S NĚMECKÝM NEBO POLSKÝM OBČANSTVÍM.....	78
6	ZHODNOCENÍ PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY A ÚPRAVY DE LEGE FERENDA SE ZŘETELEM NA BIPOLITISMUS	83
6.1	STRUČNÁ KOMPARACE PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY A VĚCNÉHO NÁVRHU ZÁKONA O STÁTNÍM OBČANSTVÍ	83
	ZÁVĚR.	87
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	89
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	93
	SEZNAM PŘÍLOH.....	94

ÚVOD

Státní občanství je institutem, který nás provází celý život, aniž si uvědomujeme jeho důležitost. Být příslušníkem toho kterého státu na nás klade povinnosti, které musíme plnit, ale také práva, která můžeme uplatňovat, a tím ovlivňuje naše jednání v průběhu celého života.

Státní občanství jako právní vztah fyzické osoby a státu je svým způsobem specifický a obtížně srovnatelný s jinými právními vztahy, neboť není založen na oboustranné dobrovolnosti, a vedle čistě právního vymezení má i sociologický a praktický rozměr. Právní postavení bipolity vyžaduje loajalitu fyzické osoby vůči dvěma státům, současně však v dnešním multikulturním prostředí přináší větší možnosti. S rozvojem multikulturní společnosti se zásada jediného občanství představující neomezenou pravomoc nad státním územím a jeho obyvatelstvem stala nevyhovující, a s rozvojem lidských práv, jež jsou přirozená, mezinárodně zaručená a neodvislá od vůle státu, se stále více prosazuje liberální přístup k dvojímu a vícetému státnímu občanství. Státní občanství je tedy důležitým právním atributem a státoobčanské právo by na dynamicky se měnící společnost mělo reagovat.

Existence dvojího občanství je současně podněcována nadnárodním institutem evropského občanství, které ač není bipolitismem v klasickém významu, představuje jakýsi druhý rozměr státního občanství. Občanství členského státu Evropské unie poskytuje fyzické osobě práva, která byla v minulosti spojována pouze se státní svrchovaností, a která v současnosti zaručuje právní řád Evropské unie, především svobodu pohybu a právo zvolit si stálé bydliště.

Problematika státního občanství je z hlediska systematiky práva zařazena do práva ústavního, správního a mezinárodního. Základními právními prameny upravujícími státní občanství České republiky, a práva a povinnosti občana z tohoto svazku vyplývající, je vedle Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod, zákon o nabytí a pozbytí státního občanství. Konkrétní práva a povinnosti, které jsou spojeny se státním občanstvím jsou obsaženy v jednotlivých odvětvových právních normách; v tomto směru se někdy hovoří o „difúzní úpravě“ státoobčanského práva hmotného.

Státoobčanské právní předpisy byly od vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 koncipovány na zásadě jediného občanství. Tento princip byl navíc posilován uzavíráním bilaterálních smluv o zamezení vzniku dvojího státního občanství s některými státy. S rozvojem prosazování lidských práv a multikulturní společnosti se tato zásada stala ne-

vyhovující. Státoobčanské právo bylo nuceno na změny ve společnosti reagovat, a od konce devadesátých let minulého století se dvojí občanství stalo jevem, který se v českém právním prostředí objevoval čím dál, tím častěji. Na vznik bipolitismu má ve velké míře vliv také evropské občanství.

Po obsahové stránce je diplomová práce rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je koncipována do dvou kapitol. První kapitola je věnována základním pojmům na úseku státního občanství, definuje význam a obsah tohoto právního svazku a popisuje základní způsoby nabývání státního občanství. Vzhledem k „intraaktivitě“ státoobčanských právních předpisů je v druhé kapitole deskriptivním způsobem popsán přehled způsobů nabývání státního občanství v historii českého práva s přihlédnutím k bipolitismu.

Hlavním cílem praktické části je analyzovat přístup k současnému bipolitismu, s přihlédnutím k aktuální situaci v moravskoslezském regionu a navrhnout možná řešení. Za tímto účelem je v první kapitole provedena analýza bipolitismu v obecné rovině z hledisek jeho možných negativ, a naopak pozitiv a možných příležitostí. Druhá kapitola obsahuje historický exkurs státoobčanského postavení obyvatel Hlučínska a Těšínska vzhledem k jejich postavení bipolitů a aktuální rozbor negativ a pozitiv z tohoto stavu vyplývající.

Závěrečná kapitola je zaměřena na stručné shrnutí výsledků prováděných analýz a komparaci platné právní úpravy s novým návrhem zákona o státním občanství se zaměřením na bipolitismus, včetně navržených změn.

Tato práce vychází z právního stavu ke dni 10. dubna 2010.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁTNÍ OBČANSTVÍ – VÝZNAM A OBSAH

1.1 Státní občanství – význam a jeho obsah

Státní občanství je jedním ze znaků, na jehož základě je založena existence každého svrchovaného státu. Obecně jej lze charakterizovat jako časově trvalý, místně neomezený, bezprostřední a hlubokým vztah fyzické osoby a státu, jehož základem je „*sociální skutečnost oddanosti, opravdové spojení existence, zájmů a citů spolu s existencí vzájemných práv a povinností.*“¹ Uvedená charakteristika nejlépe vystihuje podstatu pojmu státního občanství, i když není, při absenci legální definice, jediná. Je však nejznámější definicí, která se v odborné literatuře používá, a to vzhledem k vyčerpávající podstatě výkladu, a také vzhledem k celosvětově známému případu Nottebohm², v němž rozhodoval Mezinárodní soudní dvůr v Haagu a který v odůvodnění rozsudku obsah státního občanství definoval.

V právním řádu České republiky není pojem státního občanství vymezen. Právní předpisy na úseku státního občanství ohraničují pouze termín státní občan, resp. zákonnou úpravou stanoví, kdo je státním občanem České republiky. Nicméně judikatura Ústavního soudu charakterizuje státní občanství jako status, tedy jako „*právní diferencující vlastnost subjektu práva, nikoli jako právní vztah, který se dá definovat imanentními právy*“.³

Definice ústavního soudu vychází z právního vymezení pojmu státního občanství, který lze klasifikovat z více hledisek.

Podle způsobu pojetí v systematice práva:

- vnitřní občanství (citizenship) – státní občanství ve vnitrostátním právu,

¹ VALÁŠEK, M., KUČERA., V. *Státní občanství – komentář, zákon o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky a vybrané související právní předpisy a mezinárodní dokumenty*, Praha, Linde 2006, s. 19

² Mezinárodní právní spor, kdy stát formou diplomatické ochrany hájil nároky svého občana vůči státu, který tutéž osobu považoval rovněž za svého občana. (1955).

³ Nález Ústavního soudu č. 207/1994 Sb.

- vnější občanství (nationality) – státní příslušnost v mezinárodním právu, určující vzájemný vztah mezi dvěma státy, který se týká státního příslušníka jednoho z nich.

Podle rozsahu práv:

- obecné pojetí státního občanství (zvláštní vztah fyzické osoby a státu)
- funkcionální pojetí státního občanství (vymezení práv a povinností pro určitý účel bez ohledu na státoobčanské postavení).

Podle právní povahy pojmu státního občanství lze státní občanství definovat jako:

- právní vztah - určení vzájemných práv a povinností fyzické osoby a státu.
- právní stav (status civitatis) - právní postavení jednice, ze kterého plynou určitá práva a povinnosti vůči státu, který občanství poskytl, aniž to může jedinec ovlivnit. Tato práva a povinnosti má právě proto, že se v daném stavu nachází (podobně jako např., ženatý, voják) a tato práva a povinnosti jsou právně vynutitelná.
- zvláštní subjektivní právo – právo jedince na získání státní příslušnosti, právo na změnu státní příslušnosti a právo na ochranu proti svévolnému zbavení státní příslušnosti.⁴

Státní občanství České republiky lze na základě výše uvedených charakteristik definovat jako „*časově trvalý, místně neomezený právní vztah fyzické osoby a státu, který vzniká z vůle státu, je proti vůli fyzické osoby nezrušitelný, je předpokladem vzniku určitých vzájemných práv a povinností jeho subjektů z hlediska vnitrostátního práva České republiky a zakládá zvláštní právní vztahy mezi Českou republikou a jinými státy spočívající zejména v právu České republiky rozhodovat o udělování svého státního občanství, v povinnosti jiných států přihlížet při posuzování státního občanství České republiky k naší vnitrostátní úpravě, v poskytování ochrany svým občanům mimo území České republiky.*⁵

V průběhu historie se význam pojmu státního občanství nijak výrazně neměnil, pouze v době komunistického režimu získal politické podbarvení. Tak například praktická příruč-

⁴ Blíže FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Masarykova universita, Brno 2004, s. 18.

⁵ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Masarykova universita, Brno 2004, s. 23

ka „Státní občanství ČSSR“ autorů Jana Červeného a Václava Červenky publikovaná v roce 1963 charakterizuje státní příslušnost k určitému státu a mimo jiné uvádí, že v podmínkách socialistického státu získalo státní občanství nový obsah,....*„socialistické občanství není jen právním svazkem osoby se státem, ale je to příslušnost ke kolektivu pracujících, zúčastněných na výstavbě socialistické společnosti a na výstavbě a ochraně socialistického státu; je to příslušnost ke kolektivu pracujících, spjatých společnými tužbami a společnými ideály.*⁶ Pro posouzení státního občanství autor rozlišuje třídní podstatu státu na buržoazní a socialistickou, a jako rovnoprávný právní svazek uvádí pouze socialistické státní občanství, jehož charakteristickým znakem je nejen jeho jednotnost, ale i to, že: *„... tento institut je v plné shodě s rovností všech občanů, podílejících se aktivní účastí na hospodářském, kulturním i politickém životě. Socialistické státní občanství klade na občany politické povinnosti ke státu“.*

Legální definice pojmu státní občanství, resp. vymezení skutečného a opravdového vztahu mezi fyzickou osobou a státem, absentuje také v cizozemských právních úpravách (výjimkou je např. Ruská federace⁷).

Na vymezení obsahu pojmu státního občanství uvedeném v rozsudku Nottebohm v. Guatemala odkazuje také výkladová zpráva k Evropské úmluvě o státním občanství z roku 1997 (č. 76/2004 Sb. m. s), která definuje státní občanství jako právní svazek mezi osobou a státem. Od pojmu státní občanství je nutné rozlišit pojem národnost. Státní občanství je od národnosti odlišováno právě výše uvedeným právním vztahem, který má zakotvení v právních předpisech. Národnost je záležitostí projevu vůle fyzické osoby, založené zpravidla na prohlášení, které krystalizuje evidenční profil většinou jen při sčítání lidu. O tom,

⁶ ČERNÝ, J., ČERVENKA, V. *Státní občanství ČSSR*, Praha, Orbis, 1963, s. 19

⁷ Právní předpisy Ruské federace jsou, ve vztahu k státnímu občanství, výjimečně i v tom ohledu, že přiznávají svým občanům ústavní právo mít dvojí a vícere státní občanství. Současná ústava Ruské federace obsahuje ustanovení že „občan Ruské federace může mít v souladu s federálním zákonem či mezinárodní smlouvou občanství cizího státu“.

že je ale také dynamizujícím prvkem státu ovlivňující jeho existenci, svědčí i její právní zakotvení v právních předpisech poválečného Československa.⁸

V úzkém vztahu jsou pojmy státní příslušnost a státní občanství, pro účely výkladu pojmu státní občanství je však nutné je od sebe rozlišit. Podle výkladu právní teorie je státní příslušnost pojmem širším, zahrnujícím jak vztah osob fyzických, tak i osob právnických (lodí, letadel, apod.) Z hlediska mezinárodního práva je státní příslušnost doplňkovou personální kompetencí státu (vedle hlavní – teritoriální⁹), a to znamená, že stát je oprávněn podrobit své jurisdikci všechny osoby a věci, které považuje za své občany či státní příslušníky. Pro subjekty vnitrostátního práva je tato kompetence významná především v prostoru mezinárodním, kdy stát nemůže uplatnit kompetenci teritoriální. Zjednodušeně řečeno: výkon veřejné moci může stát uplatnit i mimo své území, jestliže se jeho státní příslušníci pohybují v mezinárodním prostoru. Prostředkem k realizaci této kompetence je u lodí, letadel apod. imatrikulace¹⁰, pro fyzické osoby je tímto titulem státní občanství. Subjektem práva státního občanství tedy může být jen fyzická osoba.

1.1.1 Dvojí a vícere státní občanství

Právní svazek fyzické osoby a dvou nebo více států podmíněný institutem státního občanství znamená, že fyzická osoba uplatňuje svá práva a zároveň je povinována závazky vůči dvěma nebo vícero státům. K tomuto jevu dochází vlivem různorodosti vnitrostátních úprav, které upravují způsoby nabývání a pozbývání státního občanství.

Dvojí státní občanství vzniká nejčastěji narozením. Zde se uplatňují dvě zásady vzniku státního občanství, a sice zásada *ius soli* (narozením na území) a zásada *ius sanguinis* (pokrevní svazek). Obě zásady vycházejí z historického vývoje občanských národů. Státy za-

⁸ Např. Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 2 srpna 1945, č. 33 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ve znění vládního nařízení ze dne 22. dubna 1949, č. 116 Sb., o dalších přesunech působnosti ve veřejné správě nebo Dohoda mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatelstva ze dne 15. května 1946, č. 145/1946 Sb.

⁹ Územní kompetence státu, kdy stát podrobí své výlučné moci veškeré osoby a věci nacházející se na jeho území.

¹⁰ Registrace v národním rejstříku.

ložené na principu demokracie, uplatňující tyto principy na určitém území, vycházejí zpravidla ze zásady *ius soli* (např. Spojené státy); jejich státní občanství nabývá fyzická osoba narozením na území daného státu. Státy založené na principu pojetí národa jako „kmene“ spojeného společnou krví upřednostňují princip *ius sanguinis* (např. státy střední Evropy). Dvojí občanství tak narozením nabude dítě, které se narodilo rodičům, z nichž každý má jiné státní občanství a jejich domovský stát uplatňuje princip *ius sanguinis*. Při uplatnění výše uvedených zásad může narozením vzniknout i vícere státní občanství a to jestliže se dítě narodí na území státu uplatňující zásadu *ius soli* rodičům, kteří jsou státními občany různých států a jejichž domovský stát uplatňuje zásadu *ius sanguinis*.

Dalším možným způsobem vzniku dvojího občanství je udělení cizího státního občanství, když domovský stát nespojuje s tímto aktem pozbytí dosavadního občanství. Tady je nutné poznamenat, že tato praxe byla v nedávné historii výjimečná a většina států se z důvodů možných problémů vznikajících v důsledku dvojího občanství (např. v oblasti diplomatické ochrany nebo závazku věrnosti a vojenské povinnosti vůči státu) snažila dodržet princip „jediného občanství“.

Dvojí státní občanství může nastat i v souvislosti s uzavřením manželství cizích státních příslušníků nebo také určením otcovství a osvojením.

1.1.2 Státní občanství jako moderní institut podmiňující existenci státu

Moderní pojetí státního občanství již v sobě obsahuje jeden ze základních prvků státu – obyvatelstvo, které se z hlediska významu řadí na první místo.

Obecná státověda uvádí jako základní konstitutivní prvky státu území, obyvatelstvo a veřejnou moc. Všechny tři složky jsou ve světle státovědy více či méně vzájemně provázané.

Velikost území státu, ohraničeném státní hranicí, není z hlediska mezinárodního práva nijak stanovena. Subjekty tohoto práva mohou být i státy o rozloze několika desítek čtverečních kilometrů. Bez existence vlastního území ovšem nemůže existovat stát. Území je nepostradatelným konstitutivním prvkem, neboť zakládá prostor pro existenci nedělitelného prvku státu, kterým je obyvatelstvo.

Obyvatelstvem rozumíme společenskou organizaci osob obou pohlaví, žijící na určitém území, která současně splňuje předpoklady přirozenosti, usedlosti a trvalosti. Přirozeným soužitím je naplňována základní funkce obyvatelstva, tj. jeho biologická reprodukce pro-

střednictvím rodinného či obdobného společného života. Podmínku přirozenosti tedy nesplňuje svazek osob, založený za účelem obcházení zákonů některého státu, byť by splňoval ostatní konstitutivní prvky státu.¹¹ Podmínka usedlosti se nepřímo váže k veřejné moci, neboť si lze jen těžko představit její výkon vůči migrujícímu obyvatelstvu. Předpoklad trvalosti je tím určujícím prvkem ve vztahu k danému státu a jeho území, protože zakládá opravdové pouto mezi fyzickou osobou a státem. Tento vztah je formálně evidován právě institutem státního občanství, jako právním vztahem fyzické osoby na straně jedné a státem, jako suverénní veřejnoprávní korporací na straně druhé. Z hlediska mezinárodního práva není ovšem přípustný vznik státu bez obyvatelstva, neboť by zde současně zcela absentovala třetí konstitutivní složka státu - veřejná moc; „stát“ by neměl nad kým vykonávat veřejnou moc. Ostatně také Ústava České republiky uznává jako zdroj státní moci lid, který lze charakterizovat jako „množinu státních občanů“.¹²

Veřejná moc je posledním, nedělitelným konstitutivním prvkem státu. Prostřednictvím veřejné moci, zabezpečené soustavou státních orgánů, zajišťuje stát svou nerušenou existenci mezi ostatními státy – subjekty mezinárodního práva.

Stát, jako subjekt mezinárodního práva může existovat i za předpokladu, že neprokáže současnou existenci všech tří konstitutivních prvků (např. stát anektovaný agresorem). Toto je také případ Československého státu v období okupace nacistickým Německem, když československá vláda na svém území fakticky veřejnou moc nevykonávala, formálně však fungovala v exilu¹³.

¹¹ Srov. MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, Masarykova univerzita, Brno 1993, s. 91.

¹² Viz FILIP, J. *Ústavní právo*, Masarykova univerzita, Brno, 1999, s. 184.

¹³ V rámci českého práva se uvedenou skutečností zabýval Ústavní soud v případě návrhu na zrušení dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, a došel k závěru, že: „na Prozatímní státní zřízení Československé republiky, ustavené ve Velké Británii, je nutno nahlížet jako na mezinárodně uznávaný legitimní ústavní orgán československého státu, na jehož území okupovaném říšskou brannou mocí byl nepřítelem znemožněn výkon svrchované státní moci československé, pramenící z ústavní listiny ČSR, uvozené ústavním zákonem č. 121/1920 Sb., jakož i z celého právního řádu československého“. Nález byl publikován pod č. 55/1995 Sb.

Na konci této kapitoly je třeba uvést, že subjektem mezinárodního práva je z hlediska rozlišení typů států podle územní organizace (unitární stát, federace, konfederace), většinou ústřední stát, ačkoliv státem jsou i dílčí jednotky federace nebo konfederace. Pro účely uplatňování práv nebo povinností fyzické osoby podle mezinárodního práva je rozhodující státní občanství subjektu mezinárodního práva.

Státní občanství je tedy důležitým institutem moderního státu podmiňujícím jeho samotnou existenci a fungování na poli mezinárodního práva.

1.1.3 Státní občanství jako předmět ústavního práva

K vymezení práv a povinností daných právním vztahem občan-stát se vztahem k bipolitismu, je nutné uvědomit si jeho postavení v systematické české právo.

Ústavní právo je, v širším významu, právem veřejným, stejně tak jako právo mezinárodní veřejné. Obě tato odvětví upravují právní vztahy, kde je alespoň jeden ze subjektů vykonavatelem veřejné moci, přičemž v případě mezinárodního práva jsou jako subjekty právního vztahu definovány vždy jen subjekty státní svrchovanosti – státy.

Předmětem ústavního práva jsou, mimo ostatních společenských vztahů, které upravuje, také společenské vztahy, které vyjadřují působení státní moci dovnitř státu a jeho formy. Jedná se o vztah jedince a státu, popř. státu, společnosti a jedince, který je vyjádřen státním občanstvím, základními právy a svobodami, popř. povinnostmi občanů.¹⁴ Státní občanství je tedy ústavním právem a v právním řádu České republiky je vyjádřeno v hlavě první, čl. 12 Ústavy České republiky.¹⁵

Obsahem výše uvedeného společenského vztahu stát – občan, jsou práva a povinnosti, které ústavněprávní normy jejich subjektům přiznávají nebo stanoví. V tomto případě hovoří ústavní právo o tzv. ústavněprávní subjektivitě, která spočívá ve schopnosti být subjektem ústavněprávních práv a povinností (např. být subjektem volebního práva, hlasovacího práva v referendu), mít způsobilost k ústavněprávním úkonům (vlastními úkony realizovat

¹⁴ FILIP, J. *Ústavní právo*. Masarykova univerzita, Brno, 1999, s. 34

¹⁵ Ústavní zákon Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

práva a plnit povinnosti stanovené ústavněprávními normami, např. právo volit, zakládat politické strany) a mít ústavněprávní deliktní způsobilost (nesložení poslaneckého slibu, velezrada – týká se jen úzkého okruhu osob). Určitou zvláštností je procesní způsobilost k ústavněprávním úkonům, která znamená, že subjekty ústavního práva jako nositelé procesních práv a povinností mohou tyto uskutečňovat vlastními úkony za zákonem stanovených podmínek. V případě státního občanství lze uvedené aplikovat na příkladu, kdy nezletilí mohou nabývat státní občanství České republiky (jsou nositeli subjektivních práv), avšak nemohou je platně vykonat, vystupovat za ně musí jejich zákonní zástupci (§ 9 odst. 2 a 3 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbyvání státního občanství České republiky).¹⁶

Mezi ústavněprávní sankce řadí ústavní právo, mimo jiné, také nenabytí uděleného státního občanství v důsledku nesložení státoobčanského slibu a pozbytí státního občanství v důsledku nabytí cizího státního občanství na vlastní žádost s výjimkou narození nebo uzavření manželství. V prvním případě se jedná o negativní následek za nesplnění jedné z podmínek pro nabytí českého občanství – složení státoobčanského slibu, jehož znění obsahuje slib věrnosti České republice, jež vyplývá z preambule Ústavy. V druhém případě jde o důsledek nabytí cizího státního občanství, kde se výjimečně projevuje požadavek na volní projev a hodnocení zavinění (čl. 12 odst. 2 Ústavy, § 17 zákona o státním občanství).¹⁷

1.1.4 Práva a povinnosti státního občana České republiky

Základní práva a povinnosti státního občana jsou dána Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., která je součástí ústavního pořádku. V souvislosti s právy zaručenými Ústavou a Listinou má občan právo obracet se na Ústavní soud, jestliže se domnívá, že jeho práva daná těmito právními předpisy byla porušena. Pokud se týká státního občanství, zabýval se Ústavní soud ústavní stížností Petra Uhla (Nález Ústavního soudu č. 6/1996 Sb.). Předmětem této stížnosti bylo ustanovení § 17 odst. 1 zákona o státním občanství, které stanoví, že státní občan České republiky pozbývá státní občanství

¹⁶ Srov. FILIP, J. *Ústavní právo*, Masarykova univerzita, Brno 1999, s. 38

¹⁷ Srov. Nález Ústavního soudu č. 6/1996 Sb.

České republiky dnem, kdy na základě výslovného projevu vůle dobrovolně nabude cizí státní občanství. Stěžovatel se domníval, že citované ustanovení je v rozporu s čl. 12 odst. 2 Ústavy, který říká, že nikdo nesmí být zbaven proti své vůli státního občanství. K podrobnějšímu náhledu do problému je třeba uvést, že stěžovatel provedl volbu slovenského občanství ve lhůtě dané zákonem, čímž pozbyl české státní občanství a později se domáhal vydání osvědčení o státním občanství České republiky, když tvrdil, že neprojevil vůli toto občanství pozbýt. Ústavní soud došel k závěru, že výše citované ustanovení zákona o státním občanství není v rozporu s čl. 12 odst. 2 Ústavy, když občan, který projeví vůli nabýt cizí státní občanství, si musí být vědom následků tohoto úkonu, resp. je povinen znát právní řád České republiky. K výše uvedenému je třeba dodat, že konečné stanovisko v této záležitosti zaujal Ústavní soud v nálezu ze dne 5. května 1997 sp. zn. IV. ÚS 34/97, když konstatoval, že volbu státního občanství nelze podřadit pod případ nabytí státního občanství na vlastní žádost, neboť volba je svou povahou jednostranným aktem, zatímco žádost předpokládá konsenzus druhé strany. Na základě tohoto nálezu bylo zákonem č. 194/1999 Sb. novelizováno ustanovení § 18 zákona o státním občanství týkající se prohlášení v tom smyslu, že státní občan České republiky, který nabyl státní občanství Slovenské republiky volbou od 1. ledna 1993 do 31. prosince 1993, se pokládá za státního občana České republiky.

Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod přiznává státním občanům níže uvedená výsadní práva, zejména:

- právo na diplomatickou ochranu;
- právo pobytu na území České republiky;
- právo účasti na správě veřejných záležitostí (právo volit a být volen do Parlamentu České republiky, právo být zvolen prezidentem, právo být jmenován soudcem Ústavního soudu, právo zakládat politické strany a sdružovat se v nich, právo podílet se na správě veřejných záležitostí přímo nebo prostřednictvím volených zástupců, právo přístupu k voleným a jiným veřejným funkcím);
- právo na hmotné zabezpečení, ochranu zdraví, poskytnutí vzdělání (právo na hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci a ztrátě živitele, právo na bezplatnou zdravotní péči, právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách a podle možností společnosti též na vysokých školách);

- možnost výkonu určitých povolání a činností; výkon většiny ústavních funkcí, výkon povolání v bezpečnostních sborech, a orgánech státní správy, členství v některých profesních komorách).

Vedle práv uvedených v Ústavě a Listině základních práv a svobod existují ještě další práva, k jejichž uplatnění je podmínkou státní občanství České republiky, které jsou však již předmětem odvětvových zákonných norem.

V oblasti uplatňování veřejného práva (volební právo apod.) nebývá problém. Českému státnímu občanovi s dvojitým nebo vícerym státním občanstvím je umožněno volit na zastupitelském úřadu cizího státu. Z hlediska mezinárodního práva soukromého je státní občanství hraničním určovatelem pro aplikaci práva, jehož se má použít pro úpravu konkrétních právních vztahů. České právo dává přednost formálnímu kritériu, tzn. dání přednosti občanství nabytému naposledy, před hodnocením nejužší vazby ve smyslu rozsudku *Nottebohm*. Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 33 říká, že: 1) je-li někdo v rozhodné době státním občanem československým (českým) a považuje-li ho za svého příslušníka také jiný stát, je rozhodné státní občanství československé (české); 2) je-li někdo v rozhodné době zároveň státním příslušníkem několika cizích států, rozhoduje státní příslušnost nabytá naposledy.

Pokud se týká povinnosti státního občana, je to především povinnost věrnosti státu, povinnost dodržovat právní předpisy státu i mimo jeho území, a branná povinnost.

Vzhledem k zaměření diplomové práce budou některé příklady uplatnění práv a respektování povinností v souvislosti s možným bipoilitismem předmětem praktické části této práce.

1.1.5 Prameny práva státního občanství

Právní řád České republiky patří (stejně jako v zásadě všechny právní řády evropských zemí, s výjimkou Velké Británie) do tzv. kontinentálního systému práva, pro který je charakteristická víceméně absolutní převaha psaného práva, tedy práva obsaženého v právních předpisech vydávaných k tomu zmocněnými (zpravidla Ústavou) orgány veřejné moci, nad právem nepsaným, kterým jsou např. právní obyčeje. České právo jako takové je tedy právem psaným, jehož základními právními prameny jsou právní předpisy.

Obecně lze vnitrostátní normy dělit na normy ústavní, zákonné a podzákonné, nejvyšší právní sílu mají ústavní zákony.¹⁸ Na všechny orgány veřejné moci se vztahuje zásada přednosti mezinárodních smluv před zákony¹⁹, které jsou součástí právního řádu.

Při posuzování státního občanství lze vnitrostátní právní předpisy rozdělit do několika skupin:

- a) Právní předpisy, které se výslovně zabývají problematikou státního občanství, a to bez ohledu na to, kdy nabyly platnosti či účinnosti. Jde např. o ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé, ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, zákon č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství nebo zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.
- b) Právní předpisy, které používají pojem „občan České republiky“, i když se nejedná o státoobčanské právní předpisy (např. Listina základních práv a svobod, Ústava České republiky,²⁰ zákon č. 218/2002 Sb., o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních ve správních úřadech (služební zákon), restituční zákony apod.
- c) Právní předpisy, které výslovně používají pojem „státní občan“ a je přitom nerozhodné, kdy daný zákon nabyl účinnosti. Zde je možné uvést např. zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, zákon č. 174/1948 Sb., o zrušení domovského práva apod.

¹⁸ Právní sílu právní normy lze definovat jako takovou její vlastnost, která vymezuje vztah dané právní normy k jiným právním normám a současně postavení právní normy v soustavě pramenů práva.

¹⁹ Srov. čl. 10 Ústavy České republiky č. 1/1993 Sb.

²⁰ Ústava České republiky používá pojem občan v různých významech, což je podle Jana Filipa porušením jednoho ze základních legislativně technických požadavků při tvorbě ústavy, který ztěžuje spolehlivost jazykového výkladu. Viz FILIP, J. *K problémům mezinárodních smluv se vztahem ke státnímu občanství ČR*, in *Časopis pro právní vědu a praxi* č.1/1997.

Ve všech výše uvedených případech je třeba pojem „státní občanství“ vykládat a používat ve smyslu státní občan České republiky.

Problematika státního občanství bývá právně upravena v předpisech nejvyšší právní síly, tj. v ústavě a ústavních zákonech. Do roku 1949 tomu tak bylo i v tehdejší Československu (ústavní zákon č. 236/1920 Sb.). Současná Ústava České republiky s institutem státního občanství nepracuje, obsahuje však v čl. 12 odst. 1 zmocnění pro zákonnou úpravu, která principy nabývání a pozbývání českého státního občanství stanoví.

Platná právní úprava (zákon č. 40/1993 Sb.) určuje ustanovením § 1 odst. 2, že při posuzování, zda je fyzická osoba státním občanem České republiky, popřípadě do 31. prosince 1992 byla státním občanem České a Slovenské Federativní Republiky, se postupuje podle předpisů platných v době, kdy mělo dojít k nabytí nebo pozbytí státního občanství této osoby. K přesnému určení státoobčanského postavení fyzické osoby je tedy třeba znát právní předpisy, které otázky státního občanství upravovaly v minulosti. V této souvislosti hovoříme o „intraaktivitě“ státoobčanských právních předpisů. Jde o velké množství právních předpisů různé právní síly – ústavní zákony, ústavní dekrety prezidenta republiky, bilaterální a multilaterální smlouvy, vládní nařízení, ministerské vyhlášky, prováděcí směrnice, oběžníky ministerstva vnitra a další. Téměř stoletá existence české státnosti, jako jednoho ze základních znaků státní svrchovanosti naznačuje, že institut státního občanství prošel určitým vývojem. Domnívám se však, že státoobčanské právo je jedním z nejstabilnějších odvětví práva, a principy nabývání a pozbývání státního občanství se modifikací právních předpisů v historii výrazně neměnily.

Mezinárodní právo všeobecně uznává pravidlo volnosti států při úpravě státoobčanských poměrů a stanovení podmínek pro nabývání a pozbývání státního občanství. Volnost států při úpravě vnitrostátních podmínek je však omezena platnými mezinárodními smlouvami. Úpravou podmínek nabývání a pozbývání státního občanství nesmí stát porušit právo druhých států, které vyplývá ze stejné zásady státní suverenity. V oblasti mezinárodního práva je za základní normu určující uvedené aspekty považována Haagská úmluva přijatá dne 12. dubna 1930, o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství, která sice nevstoupila v platnost, je však považována za shrnutí mezinárodního obyčejového práva.

Česká republika je při úpravě státoobčanských předpisů vázána zejména níže uvedenými smlouvami.

- Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 (rezoluce Valného shromáždění OSN č. 217 ze dne 10. prosince 1948)
- Úmluva o ochraně základních lidských práv a základních svobod z roku 1950 (sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.)
- Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 208/1993 Sb.)
- Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 108/2004 Sb. m. s.)
- Úmluva o omezení případů bezdomovectví z roku 1961 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2002 Sb. m. s.)
- Úmluva o státním občanství vdaných žen z roku 1962 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 72/1962 Sb.)
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb.)
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
- Úmluva o právech dítěte z roku 1989 (sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
- Evropská úmluva o státním občanství z roku 1997 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2004 Sb. m. s.)

Vzhledem k intraaktivitě státoobčanských právních předpisů a tedy jejich velkému množství, jsou vnitrostátní předpisy a ostatní bilaterální smlouvy se vztahem k státnímu občanství uvedeny v příloze této práce a seřazeny v časové posloupnosti.

1.1.6 Evropské občanství

Právo Evropských společenství problematiku státního občanství nijak neupravuje a respektuje vnitrostátní právní úpravu nabývání a pozbývání státního občanství členských států

Evropské unie. Smlouva o Evropské unii podepsaná v únoru 1992 v Maastrichtu kodifikuje, že každý občan členské země je občanem Evropské unie, a tím nabývá práva a povinnosti stanovená ve Smlouvě. Pokud se týká práv občana Evropské unie přiznaných Smlouvou, jsou to níže uvedená zvláštní práva:

- právo volit a být volen do obecní samosprávy a do Evropského parlamentu v místě bydliště,
- právo svobody pohybu a usazení se kdekoli v Evropské unii,
- právo obracet se na evropského ombudsmana,
- právo na diplomatickou a konzulární ochranu orgány členského státu Unie v případě, že členský stát občana Unie není v třetí zemi zastoupen.

Právě uplatnění druhého jmenovaného práva – práva svobody pohybu a usazení se kdekoli v Evropské unii, je podle mého názoru hlavním důvodem k podání žádosti o zjištění státního občanství a vydání osvědčení o státním občanství České republiky potomky druhé generace československých občanů žijících v zahraničí mimo území členských států Unie. K České republice nejsou vázáni právním poutem, jehož základem je *“skutečné spojení existence, zájmů, a citů, resp. svazek založený na faktickém spojení jednotlivce se státem”*²¹ (genuine link), tak jak se všeobecně předpokládá pro vztah občan - stát; nýbrž jejich snahou je deklarovat státní občanství České republiky za účelem volného pohybu po území členských států.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že „evropské občanství“ není institutem nahrazujícím státní občanství členských států Evropské unie, nýbrž se od státního občanství jednotlivých států odvozuje. Nemá ovšem stejné postavení jako občanství federativního státu, v současnosti má spíše politický rozměr. Nicméně může být rozhodujícím prvkem při řešení některých právních sporů. Případem uplatnění práv občana Evropské unie se zabýval Evropský soudní dvůr v Lucemburku v případě C. Garcia Avello (C - 148/02) versus Belgie, kde podstatou sporu byl rozdílný zápis příjmení dětí španělského státního občana a belgické státní občanky. Evropský soudní dvůr konstatoval, že nevyhověním žádosti

²¹ Srov. rozsudek Mezinárodního soudního dvora v případě Nottebohm

o zápis příjmení podle práva druhého státu, bylo porušeno právo občana Unie stanovené v čl. 18 citované Smlouvy svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států. Podle mého názoru je analogickou záležitostí případ české státní občanky, která se obrátila na matriční úřad v České republice se žádostí o radu, týkající se zápisu správného tvaru příjmení jejího dítěte ve Španělsku, které se narodilo z manželství se španělským občanem na území Španělska. Podle španělských právních předpisů se příjmení dítěte tvoří z příjmení otce, které se uvádí jako první, a z příjmení matky uváděném na druhém místě. Španělské úřady zapsaly příjmení jejího dítěte mužského pohlaví ve tvaru Michael Menoza Mašikova a na tomto zápisu trvaly i po vysvětlení, že tvar příjmení Mašiková je vytvořen podle pravidel české mluvnice přidáním koncovky – ová za mužský tvar příjmení a označuje osobu ženského pohlaví. Zapsáním narození do zvláštní matriky v Brně by se tento nedostatek odstranil,²² paní Mašiková však trvala na sjednocení příjmení v obou státech, jejichž státním občanem je její syn.

Domnívám se, že společná evropská identita vyjádřená státním občanstvím zůstane i do budoucna pouze jako právní koncept doplňující občanství jednotlivých členských států, právě pro svébytný staletý historický vývoj evropských národů profilovaný „právem krve“, který je rozdílný od států vzniklých z národů uplatňujících principy demokracie na určitém území. Tyto státy k sobě váže především společný cíl uplatňování demokracie, bez ohledu na jejich historickou svébytnost a národní uvědomění, a proto mají větší předpoklad ke konsenzu ve statusových záležitostech.

1.1.7 Způsoby nabývání státního občanství

Obecná právní teorie rozeznává několik způsobů nabývání státního občanství, které se od sebe navzájem liší právní skutečností závislou nebo nezávislou na projevu lidské vůle. Uvedené rozlišení není jediné možné a jednotlivé způsoby a jednotlivé způsoby nabývání

²² Podle zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, se příjmení dítěte narozeného za trvání manželství zapíše podle dohody uvedené na oddacím listu, nebo podle souhlasného prohlášení o příjmení dítěte, pokud údaj o příjmení dítěte není patrný z oddacího listu. Protože oddací list vydaný španělskými úřady neobsahuje dohodu o příjmení, dohodnou se manželé na příjmení společných dětí při zápisu uzavření manželství do zvláštní matriky Brno.

lze rozdělit i podle toho, zda fyzická osoba získává občanství přímo od státu (originární způsob nabytí) nebo v návaznosti na občanství někoho jiného (derivativní způsob nabytí). Obecně lze definovat tyto způsoby nabytí státního občanství:

- narození

Jde o prvotní a nejrozšířenější způsob nabývání státního občanství. Hraničním určovatelem může být pokrevní svazek (princip *ius sanguinis*), místo narození (princip *ius soli*), nebo kombinace obou uvedených způsobů.

- udělení (naturalizace)

Tento způsob nabytí je vedle narození druhým nejběžnějším způsobem. Jde o způsob nabytí státního občanství na základě žádosti fyzické osoby za podmínek, stanovených vnitrostátním právem naturalizujícího státu. K nejčastějším podmínkám naturalizace patří pobyt žadatele na území daného státu, pozbytí dosavadního státního občanství²³ a občanská bezúhonnost.

- uzavření manželství

Tento způsob nabývání státního občanství umožňuje, zpravidla ženám, nabýt státní občanství uzavřením manželství. V praxi lze rozlišit dvě varianty. První spočívá v tom, že žena nabývá státní občanství manžela okamžikem uzavření manželství (*ex lege*), aplikace druhé varianty znamená, že cizince nebo bezdomovkyni, která uzavře manželství se státním občanem daného státu je umožněno zpravidla jednodušším způsobem nabýt státní občanství jejího manžela, pokud o to požádá.

- legitimace

Jedná se o opatření odstraňující důsledky mimomanželského původu dítěte. Podstata tohoto způsobu nabývání spočívá v uznání otcovství k nemanželskému dítěti a následně uzavřením manželství s matkou dítěte. Právní účinky legitimace nastávají až dnem sňatku, dítě tak získává státní občanství otce.

²³ Podmínka pozbytí státního občanství v důsledku nabytí jiného občanství prošla v poslední době vývojem a v mnoha státoobčanských právních úpravách již není dominantním prvkem.

- nalezení na území

Jde o způsob nabytí státního občanství, který předchází případům bezdomovectví. Dítě nalezené na území státu získává státní občanství daného státu v případech, kdy se provedeným šetřením nepodaří zjistit jeho rodiče a tím není možné určit jeho státní občanství. Pokud se později podaří zjistit rodiče takového dítěte a dítě nabude jejich státní občanství, současně pozbývá občanství státu, na jehož území bylo nalezeno.

- přijetí do státní služby nebo jmenování profesorem na fakultě

Jde o ojedinělý způsob nabytí, který je vázán na skutečné nastoupení určitých úřadů či zaměstnání, stanovených právními předpisy.

- prohlášení, volba (opce)

Jedná se o výjimečné oprávnění obyvatelstva určitého území, jež přešlo pod jinou státní svrchovanost, aby si do určité doby zvolilo státní občanství státu, k němuž mají bezprostřední vztah. Činí tak prohlášením, ve kterém jasně vysloví stanovisko ke státnímu občanství.

- znovunabytí občanství (reintegrace)

Reintegrace je způsob opětovného nabytí státního občanství. Jednotlivci, kteří pozbyli své dosavadní státní občanství v souvislosti s naturalizací v cizině nebo z některé jiné příčiny, mohou za splnění určitých podmínek opět nabýt původní státní občanství. Některé státy znají obdobný způsob znovunabytí státního občanství repatriací – návratem krajanů do vlasti.

1.2 Vývoj českého státního občanství se zřetelem na bipolitismus

1.2.1 Právo obyvatelské v období předbělohorském

V českých zemích lze za základ vznikajícího státoobčanského práva považovat právo obyvatelské v období předbělohorském (1420-1620).

Primárními prvky státu byly v tomto období především území a veřejná moc, kterou na daném území vykonával panovník; obyvatelstvo stálo v pozadí. Od uvedené charakteristiky se odvíjí samotné postavení středověkého inkolátu (z latinského *ius inkolatus* – právo obyvatelské), předchůdce státního občanství. Toto právo však nebylo přístupné pro všechny vrstvy obyvatelstva, ale především pro privilegované společenské vrstvy, neboť jednou z podmínek udělení inkolátu bylo zakoupení významných nemovitých statků, tzv. deskových statků, což pro nižší společenské vrstvy vázané navíc feudální povinnostmi nebylo dost dobře možné. Inkolát byl současně vstupenkou k účasti na zemských sněmech a nabývání zemských úřadů. Udělení inkolátu v období středověku lze v současném státoobčanském právu přirovnat k udělení státního občanství, resp. podmínky udělení státního občanství mají svůj historický základ ve středověkém právu obyvatelském - udělení inkolátu.

Jednalo se nepochybně o právní akt přijetí, který podléhal schválení českého zemského sněmu, přičemž udělení inkolátu podléhalo schválení zemského sněmu příslušného podle země Koruny české, ve které se žadatel usadil a po předchozím písemném souhlasu panovníka. V udělení inkolátu lze pozorovat jakýsi integrační prvek institucionálně spojující země Koruny české.

Vedle podmínky zakoupení nemovitého statku bylo nutno složit tzv. reverz, neboli přísahu věrnosti zemi a jejímu panovníkovi k úřadu zemských desek. Znění přísahy bývalo textově odlišné, nicméně jeho obsahem byl slib dodržování povinností vůči státu. Od roku 1609 se stalo povinností prokázat rovněž svůj původ, zachovalost cti (obdoba dnešní trestní zachovalosti) a naučit své děti českému jazyku (dnešní podmínka prokázání znalosti českého jazyka). Jestliže posledně uvedená podmínka nebyla splněna, měla za následek ztrátu inkolátu. Podmínka prokázání původu a zachovalosti cti byla později rozšířena až na dvě generace předků. Na tomto místě je třeba ještě poznamenat, že obyvatelé ostatních korunních zemí neměli totožná práva jako obyvatelé české země, měli však příhodnější podmínky pro

získání inkolátu, než cizinci. Vedle výše zmíněných způsobů nabytí existovaly pro šlechtici z vedlejších zemí ještě další dva způsoby získání inkolátu, a to přiznáním k zemi a přijetím do některého ze šlechtických stavů.

Vedle povinností daných inkolátem obsahovalo toto postavení i svá daná práva, kterými se rodilí obyvatelé a osoby, jímž byl inkolát udělen, odlišovali od cizinců. Tato práva spočívala především v možnosti snadněji nabýt statky a uplatnit tak další majetková i nemajetková práva. Například právo zastávat zemské úřady měli jen rodilí Češi nebo Moravané.

Patriarchální postavení středověké společnosti mělo vliv i na institut inkolátu; děti vzniklé z manželství cizince a ženy českého původu, automaticky právní vztah k zemi nenabýly.

Nejčastějším způsobem nabytí inkolátu bylo narození (stejně jako dnes je nejčastějším způsobem nabytí státního občanství), druhým nejčastějším způsobem pak udělení inkolátu.

Inkolát ztratil praktický význam se zrušením stavovského zřízení v roce 1848, ve vztahu k českým zemím však mnohem dříve – bitvou na Bílé hoře (1620), kdy zánikem konfederace zemí Koruny české skončilo faktické fungování české státnosti, obnovené znovu až v roce 1918.²⁴

²⁴ Blíže STARÝ, J. *Ius incolatus – několik poznámek k českému právu obyvatelskému v době předbělohorské*, in *Právník*, č. 12/ 2006.

1.2.2 Vznik československého státního občanství

Prvním historickým milníkem ve vývoji českého státoobčanského práva byl samotný vznik československého občanství. Československé státní občanství vzniklo současně se vznikem státního suveréna – Československé republiky dnem 28. října 1918. Stalo se tak na základě zákona č. 11/1918 Sb.

Československý právní řád hned od počátku opíral státní občanství o zásady obsažené v domovských zákonech²⁵, které domovské právo těsně spojují se státním občanstvím. Podle nich každý československý občan musel mít domovské právo v některé obci ležící na území Československé republiky a naopak, domovské právo v obci ležící na území Československa mohl mít pouze československý občan. První přechodnou státoobčanskou úpravou byl oběžník Ministerstva vnitra ze dne 24. května 1919 č. 21419, který v souladu s výše uvedeným stanovil, že za československé občany se považují všechny osoby, které mají k 28. říjnu 1918 domovské právo v obci, nad níž Československý stát vykonával právo svrchovanosti. Definitivní podobu však právní úprava dostala až po ukončení mírových jednání s nástupnickými státy po I. světové válce. Uzavřené mírové smlouvy²⁶ obsahovaly zásady pro úpravu otázek státního občanství v jednotlivých státech a závazek těchto států, že ustanovení smluv budou převzata do právních řádů států jako ústavní zákony. V Česko-

²⁵ Domovské právo bylo v českých krajích upraveno zákonem č. 105/1863 ř. z., ve znění novely č. 222/1896 ř.z. a na Slovensku zákonným článkem XXII/1886. Každý občan, který měl domovské právo v některé obci, měl zaručeno právo pobytu v obci a nárok na chudinské zaopatření. Nabytím domovského práva v jiné obci nebo pozbytím československého státního občanství zanikalo toto právo v původní domovské obci. domovského práva se nabývalo narozením, uzavřením manželství, výslovným přijetím do domovského svazku obce a nastoupením veřejného úřadu. V případě sporu také příkázáním úřadů. Při žádostech o udělení státního občanství se zpravidla vyžadoval příslib domovského práva. Domovské právo bylo zrušeno zákonem č. 174/1948 Sb., jako zastaralý institut.

²⁶ Jednalo se o tyto mírové smlouvy: Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Německem, podepsaná ve Versailles dne 28. června 1919 (č. 217/1921 Sb.), Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 (č. 507/1921 Sb.), Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Maďarskem, podepsaná v Trianonu dne 4. června 1920 (č. 102/1922 Sb.) a Mírová smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 (č. 508/1921 Sb.)

slovensku se tak stalo ústavním zákonem č. 236/1920 Sb., kterým se mění a doplňují dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v Republice československé. Zde je nutno poznamenat, že zmocnění pro stanovení podmínek nabývání a pozbývání zákonem stanovila Ústavní listina Československé republiky (zákon č. 121/1920 Sb.), která vedle toho stanovila zásadu, že československé státní občanství je jediné a jednotné. Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. v celkové konstrukci nejprve stanovil, kdo se stal československým občanem a po té určil podmínky opce; změna státního občanství ve prospěch zvoleného občanství nastala dnem provedení opce. Pokud se týká nabývání a pozbývání státního občanství, ponechal v platnosti dosavadní právní předpisy, kterým byl v českých zemích všeobecný občanský zákoník ze dne 1. června 1811 (ABGB) a jeho pozdější novelizace, a na Slovensku a Podkarpatské Rusi zákonný článek L/1879 doplněný zákonným článkem IV/1886. V Československu tak vznikl právní dualismus mající své kořeny v letech 1865 – 1866.²⁷ Obecná ustanovení výše uvedeného ústavního zákona obsahovala rovněž zmocnění pro vládu, aby dohodla podrobnosti k provedení tohoto zákona s vládami příslušných států. Uzavřeny tak byly a do československého právního řádu pojaty další dvoustranné smlouvy: s Rakouskem²⁸, Polskem²⁹ a Německem.³⁰ Dvoustranná smlouva uzavřená s Německem obsahovala ujednání o zamezení vzniku dvojího občanství, když stanovila, že osoby žádající o udělení státního občanství jedné smluvní strany musí být propuštěny ze státního svazku druhé smluvní strany. V období konstituování nového československého státu se staly zvláštními elementy hraniční území Hlučínska a Těšínska. O skutečnostech, které později měly za následek vznik dvojího občanství jejich obyvatel,

²⁷ V uvedeném období došlo k politické dohodě o obstarávání společných věcí mezi Předlitavskem (kam patřilo dnešní území České republiky) vyjádřené v ústavním zákonu č. 146/1867 ř.z.- součást prosincové ústavy a Uhrami (část dnešního Slovenska), vyjádřené zákonným článkem XII/1867 – uherským zákonem o rakousko-uherském vyrovnání.

²⁸ Smlouva mezi republikou Československou a republikou Rakouskou o státním občanství a ochraně menšin č. 107/1921 Sb.

²⁹ Smlouva mezi republikou Československou a republikou Polskou o otázkách právních a finančních č. 56/1926 Sb.

³⁰ Smlouva o státním občanství mezi republikou Československou a říší Německou č. 308/1922 Sb.

a specifických problémech obou těchto území, bude podrobněji pojednáno v samostatné kapitole této práce.

V rámci následujícího přehledu vývoje československého a českého státoobčanského práva se zřetelem na bipolitismus, se budu zabývat zejména principy nabývání státního občanství v jednotlivých historických obdobích a právními úpravami, které nějakým způsobem bipolitismus ovlivnily. Vzhledem k tématu práce, nemá pozbytí československého a českého státního občanství, až na výjimky, žádný vliv na vznik dvojího a vícero státního občanství. Výjimku tvoří pouze dvoustranné smlouvy o zamezení vzniku dvojího státního občanství a pozbytí státního občanství podle platné právní úpravy.

1.2.3 Nabývání československého státního občanství v letech 1918 - 1949

Prvním zásadním obdobím pro další vývoj českého státoobčanského práva bylo období prvních zákonných norem upravujících československé státní občanství (třebaže nebyla jedna) ohraničené obdobím let 1918 – 1949. Toto období bylo přerušeno 2. světovou válkou, kdy československá vláda formálně fungovala v exilu. Právní předpisy vydané cizí státní mocí v průběhu války byly a jsou pro posuzování státního občanství právně irelevantní.³¹ Po osvobození Československa v roce 1945 byla vydána řada státoobčanských právních předpisů reagujících na mezinárodní a politickou situaci po 2. světové válce.

Československé státní občanství se nabývalo:

- narozením

Dítě narozené z manželství nabývalo vždy státní občanství po otci, bez ohledu na to, kde se narodilo. Dítě narozené mimo manželství nabývalo vždy státní občanství po matce, bez ohledu na místo narození; určení otcovství nemělo na státní občanství dítěte žádný vliv. Dítě nalezené na území Československa, jehož totožnost nebylo možno určit, bylo považováno za občana, pokud se neprokázalo, že narozením nabylo jiné státní občanství.

³¹ Viz Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944 č. 11 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku (č. 30/1945 Sb.), který deklaroval, že předpisy vydané v době nesvobody nejsou součástí československého právního řádu.

- legitimací

Státní občanství nabylo nezletilé dítě cizinky, k němuž bylo stanoveným způsobem určeno otcovství československým občanem, který následně uzavřel s matkou dítěte manželství.

- uzavřením manželství

Do 23. června 1947 nabývala cizinka uzavřením manželství s československým občanem automaticky státní občanství manžela. Od 24. června 1947 do 8. června 1949 nabyla cizinka československé občanství pouze v případě, že s nabytím vysloveno souhlas ministerstvo vnitra a žádost o vyslovení souhlasu byla podána do 3 měsíců od uzavření manželství.

- udělením

Československé státní občanství mohlo být uděleno na základě žádosti cizinci nebo osobě bez státního občanství. Za trvání manželství nabývala státní občanství i manželka a nezletilé děti a to bez ohledu na to, zda byly do žádosti zahrnuty. Nemanželské děti sledovaly ve státním občanství matku. Při udělování se přihlíželo k bezúhonnosti žadatele, byl vyžadován příslib domovského práva a předložení dokladu o propuštění z dosavadního státního občanství. Právní účinek nabytí státního občanství nastal dnem složení státoobčanského slibu. Právní nárok na udělení československého občanství měli podle ústavního zákona č. 152/1926 z. a n. občané bývalého Uherska, pokud splnili zákonem stanovené podmínky.

Po ukončení 2. světové války byly vydány další normy upravující nabývání československého státního občanství, které reagovaly na poměrně složitou mezinárodní situaci.³² Ve vztahu k bipolarismu šlo především o ústavní zákon č. 74/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti, který obsahoval některé odchylky od běžné naturalizace a při udělování státního občanství nebyl vyžadován doklad o propuštění z dosavadního státního svazku. Jak vyplývá ze samotného názvu zákona, řešil naturalizaci krajanů, mezi které byly zahrnuty především osoby slovanského národa tedy i osoby, které nikdy čs. státními občany nebyly.

³² Jednalo se o zejména o tyto právní předpisy: ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 24. srpna 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské č. 33/1945 Sb.; smlouva

Dvojití občanství mohlo vzniknout také v souvislosti s uzavřením manželství od 24. června 1947, uzavřela-li československá státní občanka manželství s cizincem a do 3 měsíců od uzavření manželství požádala ministerstvo vnitra (od 9. června 1949 krajský národní výbor) o zachování čs. státního občanství.

Vzhledem k tomu, že v této době se z hlediska státního občanství posuzovali manželé společně, cizinka nabývala při sňatku s čs. státním občanem občanství manžela, při udělení občanství byl vyžadován doklad o propuštění z dosavadního státního svazku, mohlo z hlediska českého práva vzniknout dvojití občanství ve shora uvedených případech a tehdy, jestliže čs. státní občan nabytí cizí státní občanství a nebyl propuštěn z čs. státního svazku.

Zabránit vzniku dvojitího občanství bylo záměrem Smlouvy mezi Československou republikou a Spojenými státy americkými o naturalizaci, podepsané dne 16. července 1928, která stanovila, že státní příslušníci smluvních stran, kteří nabudou občanství druhé smluvní strany, pozbudou své dosavadní. Toto neplatí, jestliže státní příslušník dosáhne naturalizace v době, kdy jeho země vede válku³³. Není bez zajímavosti, že tato smlouva byla od roku 1967 právně účinná pouze pro československou resp. českou stranu. Vzhledem k tomu, že se jedná o zajímavý případ z hlediska mezinárodního práva, považuji za vhodné ve stručnosti zmínit okolnosti, které americkou stranu vedly k obratu a následné dohodě o ukončení platnosti smlouvy.

Ústava Spojených států má v americkém právním řádu výsadní postavení a nejvyšší právní sílu; převyšuje všechny prameny práva (i mezinárodní smlouvy) a pozastavuje jejich účinnost, pokud jsou s ní v rozporu a pokud o tom rozhodne Nejvyšší soud, který je jediným oprávněným k výkladu Ústavy. Ústava ve svém čtrnáctém dodatku vymezuje, kdo jsou občany Spojených států, nezmiňuje však nic o pozbytí amerického občanství. Způsoby, jak se americké občanství nabývá a pozbývá, jsou v moci zákonodárné a stanoví je zákon. Podle nálezu Nejvyššího soudu z roku 1967 k případu Afroyim vs. Rusk, chrání čtrnáctý dodatek Ústavy amerického občana před nedobrovolnou ztrátou občanství proti své vůli.

mezi Československou republikou a SSSR o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945 č. 186/1946 Sb.; dohoda mezi Československem a Maďarskem ze dne 27. února 1946 o výměně obyvatelstva č. 145/1946 Sb.

³³ Pro českou stranu se za toto období považuje časové rozmezí od 17. září 1939 do 7. května 1957.

Protože akt moci zákonodárné a výkonné nesmí být v rozporu s Ústavou, k jejímuž výkladu je příslušná moc soudní (resp. Nejvyšší soud), došlo k zásadnímu zvratu také v přístupu k Smlouvě o naturalizaci. K pozbytí amerického občanství dojde pouze v případě, že americký občan dobrovolně nabude cizí státní občanství a projeví úmysl zřít se svého dosavadního občanství, přičemž tento projev nemusí být písemný. O osobách, které pozbyly americké občanství podle Smlouvy od roku 1967, se má za to, že nepřestaly být americkými občany; o státním občanství osob, které pozbyly americké občanství před tímto rokem, by v případě sporu rozhodoval soud s cílem prokázat neexistenci úmyslu vzdát se amerického občanství. Z hlediska mezinárodního práva Spojené státy formálně tuto Smlouvu porušovaly, i kdyby však došlo k právnímu sporu, není podle Vratislava Pěchoty k dispozici mezinárodní fórum, jež by mělo pravomoc případný spor projednat.³⁴ Ukončení platnosti Smlouvy bylo smluvními stranami sjednáno k 20. srpnu 1997 (č. 229/1997 Sb.).

Období let 1918 – 1949 lze uzavřít konstatováním, že i přes značnou roztržičnost právních norem upravujících státoobčanské poměry bylo jednoznačně směřováno k principu jediného občanství; vznik bipolismu byl možný v důsledku naturalizační smlouvy se Spojenými státy v období od 17. září 1939 do 7. května 1957.

1.2.4 Nabývání československého státního občanství v letech 1949 – 1968

Rok 1949 znamenal z hlediska státoobčanského práva výraznou změnu, když principy nabývání a pozbývání státního občanství byly poprvé upraveny jedním právním předpisem. Tím byl zákon č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, jehož existenci předpokládal ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava československé republiky, která mimo uvedené zmocnění deklarovala také jedinnost a jedinečnost československého státního občanství. Na konstrukci zákona o státním občanství se projevil společenské změny, které nastaly v únoru 1948.

³⁴ PĚCHOTA, V. *Otázky dvojího státního občanství ve světle československo-americké smlouvy z roku 1928 a amerického práva*, Právník, 1995, č. 7.

Československé státní občanství se nabývalo:

- narozením

Dítě narozené na území Československé republiky nabývalo čs. státní občanství za předpokladu, že alespoň jeden z rodičů byl čs. státním občanem. Dítě narozené v cizině nabývalo státní občanství, jestliže oba rodiče byli čs. státními občany; byl-li státním občanem pouze jeden z rodičů, byl k nabytí čs. státního občanství dítěte nutný souhlas krajského, od 11. listopadu 1958, okresního národního výboru. Československé státní občanství nabylo dítě nalezené na území republiky, u něhož se neprokázalo, že narozením nabylo jiné státní občanství. V tomto případě se jednalo o vyvratitelnou právní domněnku.

- uzavřením manželství

Nabytí čs. státní občanství mohla cizinka nebo bezdomovkyně, pokud požádala nejpozději do 6 měsíců od uzavření manželství o vyslovení souhlasu s nabytím státního občanství, stejně jako v předchozím případě krajský, později okresní národní výbor. V případě uzavřených dvoustranných smluv o zamezení vzniku dvojího státního občanství bylo nutné předložit doklad o pozbytí dosavadního státního občanství. Podle zákona č. 59/1952 Sb., o uzavírání manželství s cizinci, který pozbyl platnosti dnem 1. dubna 1964, mohl čs. státní občan uzavřít manželství pouze za předchozího souhlasu ministerstva vnitra. Pokud tomu tak nebylo, manželství nevzniklo a žádosti o vyslovení souhlasu nebylo vyhověno. Dvojí občanství v souvislosti s tímto právním aktem mohlo vzniknout také v opačném případě – čs. státní občanka, která podle právního řádu manžela nabyla jeho státní občanství, mohla příslušné úřady požádat o zachování občanství československého.

- udělením

K udělení státního občanství bylo nutné splnit podmínku pětiletého povoleného trvalého pobytu na území České republiky a předložit doklad o pozbytí dosavadního státního občanství. Obě tyto podmínky však mohly být z důvodů hodných zvláštního zřetele prominuty. Do roku 1958 bylo požadováno prokázání skutečnosti, že se žadatel neprovinil proti Československé republice a jejímu lidově demokratickému zřízení (zákonem č. 72/1958 Sb. zrušeno). Právně účinným se nabytí stalo složením státoobčanského slibu, na udělení státního občanství nebyl právní nárok.

- ze zákona

Fyzické osoby, které pozbyly československé občanství v důsledku poválečného dekretu prezidenta republiky č.33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob německé a maďarské národnosti, a později nenabýly jiné státní občanství, nabyly československé státní občanství zpět na základě zákona č. 34/1953 Sb. (osoby německé národnosti) a na základě zákona č. 72/1958 Sb. (osoby maďarské národnosti) za předpokladu, že v den nabytí účinnosti zákona měly bydliště na území Československé republiky. Snahou uvedených právních předpisů bylo vyřešit státoobčanské postavení osob, kterým byla zamítnuta žádost o zachování nebo vrácení čs. státního občanství nebo o navrácení vůbec nepožádaly a zůstaly tak apatridy, resp. osobami bez státního občanství.

Ve sledovaném období uzavřela Československá republika další dvoustranné smlouvy, jejichž účelem bylo zabránit vzniku dvojího občanství, které mohlo vzniknout narozením, uzavřením manželství, udělením bez propuštění a opcí bez pozbytí státního občanství. Jednalo se o smlouvy uzavřené se Sovětským svazem (č. 47/1958 Sb., později nahrazena 71/1981 Sb.), s Maďarskem (č. 37/1961 Sb.) a Polskem (č. 71/1966 Sb.). Fyzické osoby, které v den účinnosti smlouvy měly občanství obou smluvních stran, mohly učinit volbu toho občanství, které si přály zachovat. Pokud tak ve lhůtě do jednoho roku od data účinnosti smlouvy neučinily, zachovaly si státní občanství pouze jedné smluvní strany podle zásad stanovených příslušnou smlouvou. Smlouvy dále určily pravidla pro určení státního občanství dítěte, u něhož mohlo v důsledku rozdílného občanství rodičů vzniknout dvojí občanství smluvních stran.

Nutno však říci, že i přes proklamovaný cíl smluv – zamezit vzniku dvojího občanství, se smlouvám nepodařilo bipoilitismu zabránit. Domnívám se, že tomu tak bylo jednak nedokonalou úpravou těchto smluv, resp. jejich nedůsledným systémem. Tak například Smlouva o zamezení vzniku dvojího státního občanství uzavřená s Polskem obsahovala pravidla pro provedení volby státního občanství narozeného dítěte s tím, že volba státního občanství musela být provedena do 3 měsíců od jeho narození u matričního úřadu, u něhož bylo narození dítěte zapsáno. Aby bylo dosaženo splnění podmínek daných smlouvou, muselo být přijetí prohlášení o volbě polského občanství potvrzeno příslušným pracovníkem matričního úřadu a opatřeno úředním razítkem. Volba se tak stala platnou v den její registrace na matričním úřadu, po předchozím potvrzení Polským konzulátem, přičemž tříměsíční lhůta pro volbu musela zůstat zachována. V praxi však docházelo k tomu, že rodiče

doručili prohlášení o volbě matričnímu úřadu po této lhůtě, polská strana však dítě považovala za svého občana již v den vidace prohlášení o volbě na konzulátu. Nebyla-li volba polského občanství ve lhůtě podána na matričním úřadu, mělo se za to, že dítě zůstalo podle pravidel smlouvy československým občanem. Kopie takového prohlášení je součástí přílohy č. 2 této práce.

Uvedené období lze uzavřít s tím, že státoobčanské právo se dalšími dvoustrannými smlouvami snažilo do československého právního řádu pojmout tehdejší celosvětový trend – jediné občanství. I přes tuto snahu však dvojí občanství vznikalo nejčastěji narozením, méně často v souvislosti s uzavřením manželství nebo udělením při prominutí předložení dokladu o pozbytí občanství domovského státu. Dvojí občanství mohlo, ve výjimečných případech, vzniknout i při existenci výše uvedených dvoustranných smluv.

1.2.5 Nabývání československého státního občanství v letech 1969 – 1992

V souvislosti s novým státoprávním uspořádáním Československa – vytvořením federace, vzniklo české a slovenské republikové občanství. Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1969, vycházel ze zásady primární povahy státního občanství členského státu, od kterého se odvozuje státní občanství federace, a pro stanovení zásad nabývání a pozbývání státního občanství předpokládal vydání samostatné právní úpravy. Tím se stal zákon č. 165/1968 Sb., který stanovil kritéria pro určení republikového občanství a současně stanovil principy nabývání a pozbývání obou subjektů federace. Podmínky nabývání a pozbývání státního občanství Slovenské socialistické republiky upravil zákon Slovenské národní rady č. 206/1968 Sb., státní občanství České socialistické republiky zákon č. 39/1969 Sb. Novela ústavního zákona o československé federaci provedená ústavním zákonem č. 125/1970 Sb. již deklarovala, že československé občanství je jednotné a každý československý občan je zároveň občanem České nebo Slovenské republiky, resp. stanovila primát občanství federace. K novelizaci tehdejších státoobčanských předpisů však již nedošlo a republikové občanství zůstalo prvotní.

Státní občanství České socialistické republiky se podle zákona č. 39/1969 Sb. nabývalo:

- narozením

Dítě nabývalo české státní občanství odvozením podle státního občanství jeho rodičů. Jestliže byli českými občany oba rodiče, nabylo dítě jejich státní občanství, bez ohledu na

místo narození. Jestliže byl jeden z rodičů českým občanem a druhý slovenským, nabylo dítě státní občanství toho subjektu federace, na jehož území se narodilo; dítě narozené v cizině nabývalo státní občanství matky. Dítě narozené rodičům, z nichž jeden byl českým občanem a druhý cizincem, nabylo české státní občanství bez ohledu na místo narození (do 7. května 1969 za souhlasu příslušného okresního národního výboru). Přestože zákon neznal způsob nabytí českého občanství určením otcovství, lze z ustanovení o nabývání státního občanství, které použily pojmu rodič dovodit, že dítě narozené neprovdané cizince, k němuž po jeho narození určil otcovství český občan, nabylo české státní občanství narozením. Souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství nebo pravomocné rozhodnutí soudu o určení otcovství mělo v tomto případě deklaratorní charakter.

- uzavřením manželství

České státní občanství nabývala cizinka, která uzavřela manželství s českým státním občanem za předpokladu, že do 6 měsíců od uzavření manželství požádala příslušný okresní národní výbor o vyslovení souhlasu s nabytím státního občanství a ten žádosti vyhověl. České státní občanství nabyla dnem složení státoobčanského slibu.

- udělením

K nabytí státního občanství udělením byl zákonem požadován pětiletý nepřetržitý pobyt na území a předložení dokladu o pozbytí dosavadního státního občanství. Obě podmínky mohly být z důvodů hodných zvláštního zřetele prominuty. O udělení českého občanství mohl požádat také slovenský občan, který byl na území ČR přihlášen k trvalému pobytu. Tento nemusel předkládat doklad o propuštění z dosavadního státního svazku, neboť pozbyl slovenské občanství nabytím českého ze zákona; rovněž neskládal státoobčanský slib, protože změnou republikového občanství nedošlo ke změně občanství československého.

Specifickým, časově omezeným způsobem³⁵ nabytí českého občanství bylo udělení na základě tzv. rehabilitačního zákona č. 88/1990 Sb. Osoby, které byly v době od 1. října 1949 do 31. prosince 1989 propuštěny ze státního svazku, mohly požádat o udělení občanství

³⁵ Zákon č. 88/1990 Sb. stanovil lhůtu k podání žádosti o udělení do 31. prosince 1993.

přímo ministerstvo vnitra nebo prostřednictvím diplomatické mise či konzulárního úřadu v cizině. Na udělení státního občanství byl při splnění zákonných podmínek právní nárok.

- volbou

Tato forma nabytí českého občanství byla účinná pouze pro slovenské občany, kteří se jimi stali k 1. lednu 1969 podle zákona SNR č. 206/1968 Sb. Prohlášením učiněným nejpozději do 31. prosince 1969, si mohli zvolit české občanství. Zvolit občanství druhého subjektu federace, než které příslušelo narozenému dítěti podle platné normy, mohli rodiče do šesti měsíců od narození dítěte. Rovněž v případě uzavření manželství mohl občan Slovenské republiky prohlásit, že si volí české občanství.

- navrácením

Osobám, jimž bylo československé státní občanství podle zákona č. 231/1948 Sb. a trestního zákona č. 86/1950 Sb. do jeho novelizace v roce 1956 odňato, mohlo být podle rehabilitačního zákona navráceno. Ode dne účinnosti tohoto zákona se považovaly za propuštěné ze státního svazku, a pokud chtěly zůstat čs. státními občany, mohly tuto skutečnost sdělit prostřednictvím diplomatické mise nebo konzulárního úřadu ministerstvu vnitra nejpozději do 31. prosince 1993. Právní účinky nastaly dnem, kdy sdělení došlo ministerstvu vnitra, kontinuita jejich čs. občanství nebyla přerušena.

V tomto období uzavřela Československá socialistická republika další dvoustranné smlouvy, které měly eliminovat vznik bipoilitismu. Jednalo se o smlouvy s těmito státy: Německá demokratická republika (č. 37/1974 Sb.), Bulharsko (č. 61/1975 Sb.), Mongolsko (č. 96/1985 Sb.) a Sovětský svaz (č. 71/1981 Sb.). Posledně uvedená smlouva zcela nově nahradila předchozí smlouvu z roku 1958. Tak jako v případě dříve přijatých smluv o zamezení vzniku dvojího občanství upravovaly již existující dvojí občanství a jeho budoucí možný vznik.

Do ustanovení smluv se však nepromítly všechny možné varianty vzniku bipoilitismu, a proto v praxi docházelo ke vzniku dvojího občanství smluvních stran i přes jejich existenci.

Smlouva uzavřená s Polskem výslovně neupravovala možnost vzniku bipoilitismu v důsledku určení otcovství, a proto dítě narozené neprovdané polské státní občance, k němuž později určil otcovství český občan, nabylo narozením,³⁶ vedle polského občanství po matce, také občanství České republiky, když podle smlouvy marně uplynula lhůta pro volbu občanství.

V daném období byla existence dvojího státního občanství možná v mnoha případech, a to i přes existenci platných smluv o zamezení vzniku dvojího občanství. Dvojí občanství mohlo vzniknout narozením i tehdy, když Česká socialistická republika uzavřela dvoustrannou smlouvu o zamezení vzniku dvojího občanství, dále udělením státního občanství a sňatkem za předpokladu, že domovský stát nespojil s tímto aktem pozbytí cizího státního občanství a navrácením občanství podle rehabilitačního zákona, když kontinuita čs. občanství nebyla přerušena.

³⁶ Určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů nebo pravomocným rozhodnutím soudu mají deklaratorní charakter a právně potvrzují stav, který nastal dříve.

2 PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA ČESKÉHO STÁTNÍHO OBČANSTVÍ

Ústavním zákonem č. 542/1992 Sb. došlo k 31. prosinci 1992 k zániku České a Slovenské Federativní Republiky. Dnem 1. ledna 1993 vznikla Česká republika jako samostatný subjekt mezinárodního práva. Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992 (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) se stala základem právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství, když v čl. 12 odst. 1 stanovila zmocnění pro zákonnou úpravu, která stanoví konkrétní principy nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Tím se stal zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky (dále jen „zákon o státním občanství“). Přestože byl přijímán v časové tísní (návrh zákona je datován dnem 9. prosince 1992) snažil se přijmout jednoduché legislativní řešení pro stanovení množiny osob, které se považují za státní občany České republiky. Na základě materiální kontinuity hned v ustanovení § 1 odst. 1 stanoví, že za občany České republiky se považují všechny fyzické osoby, které ke dni 31. prosince 1992 byly státními občany České republiky a zároveň státními občany České a Slovenské Federativní Republiky. V celkové konstrukci byl zákon postaven na zásadách jediného občanství a zamezení vzniku bezdomovectví. V důsledku časové tísně při konstrukci zákona o státním občanství vplynuly v pozdější praxi problémy, které zákon neřešil a které bylo nutné dodatečně upravit. Původní text zákona byl změněn následujícími novelizacemi: zákonem č. 272/1993 Sb., nařízením vlády č. 337/1993 Sb., zákonem č. 140/1995 Sb., zákonem č. 139/1996 Sb., zákonem č. 194/1999 Sb., zákonem č. 320/2002 Sb., zákonem č. 357/2003 Sb. a zákonem č. 413/2005 Sb.

Poměrně vysoký počet novelizací si vynutil zpracování nové právní úpravy, která by měla reagovat na dosavadní problémy a současně by měla odrážet celosvětový vývoj ve vztahu k bipolaritismu a vícetému státnímu občanství. Zpracování věcného návrhu zákona předcházela analýza dosavadní právní normy, která byla zpracována Ministerstvem vnitra v květnu roku 2005. Na základě tohoto podkladu byl zpracován návrh věcného záměru zákona o nabývání a pozbývání státního občanství, který je v současné době v připomínkové fázi. Dne 5. července 2006 skončila platnost poslední dvoustranné smlouvy o zamezení vzniku dvojího státního občanství, které Česká republika (resp. Československá republika)

v minulosti uzavřela.³⁷ V souvislosti se vznikem České republiky a právní normou upravující státní občanství nově vzniklého státu, vznikl také problém použitelnosti těchto smluv v českém právním řádu. Současně se zrušením předchozí státoobčanské úpravy, zákona č. 39/1969 Sb., došlo i ke zrušení odkazu na tyto mezinárodní smlouvy. Podle Jana Filipa je ale odkaz na mezinárodní smlouvu ve vnitrostátním právním předpise třeba považovat za podmínku použití ve vnitrostátním právu při řešení odchylek mezi smlouvou a vnitrostátní úpravou.³⁸ Článek 12 odst. 1 Ústavy stanoví, že nabývání a pozbývání státního občanství stanoví zákon, nikoliv tedy mezinárodní smlouva. Jan Filip dále uvádí, že obecný odkaz na mezinárodní smlouvy uvedený v § 2 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, nestačí, neboť upravuje až důsledky veřejnoprávních poměrů (zejména § 33 odst. 1). Obecně tuto problematiku řeší Jiří Malenovský, který uvádí že, „aby mohla být mezinárodní smlouva přímo aplikována ve vztahu k fyzickým osobám, musí se nejen stát součástí vnitrostátního práva, ale musí být též vnitrostátní aplikace způsobilá a schopna (musí být „self-executing“ tzn. přímo vykonatelná).“³⁹ Problém použitelnosti uvedených dvoustranných smluv se týkal období let 1957 – 1968 a 1993 – 2006.

2.1.1 Nabývání státního občanství České republiky

Platná právní úprava zná následující způsoby nabývání státního občanství.

- narozením (§ 3)

Dítě nabývá narozením státní občanství České republiky, je-li alespoň jeden rodič státním občanem České republiky. Narozením nabude české státní občanství také dítě, které se na-

³⁷ Jednalo se o Smlouvu mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik ze dne 6. června 1980 (č. 71/1981 Sb.). Platnost smlouvy byla ukončena ve vztahu k Ruské federaci, Běloruské republice a Kyrgyzstánu.

³⁸ Blíže FILIP, J. *K problémům mezinárodních smluv se vztahem ke státnímu občanství ČR*, Časopis pro právní vědu a praxi, 1997, č. 1, s. 59.

³⁹ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, Masarykova univerzita, Brno 1993, s. 384.

rodilo na území České republiky a jeho rodiče jsou osobami bez státního občanství a alespoň jeden z nich má na území republiky trvalý pobyt.

Narození je hlavním a nejčtenějším způsobem nabývání státního občanství. Česká republika historicky uplatňuje zásadu *ius sanguinis*, to znamená, že státní občanství se nabývá na základě pokrevního svazku – po rodičích bez ohledu na místo narození. Tuto zásadu uplatňuje většina států střední Evropy. Vedle zásady pokrevního svazku je uplatňována ještě zásada *ius soli*, podle které nabývá dítě státní občanství narozením na území. Rozdílnost uplatňování těchto zásad v zákonodárství států vede nejčastěji ke vzniku dvojího nebo vícero státního občanství. Dvojí občanství vznikne tehdy, narodí-li se dítě rodičům, z nichž každý má jiné státní občanství a jejich domovský stát uplatňuje zásadu *ius sanguinis*; narodí-li se dítě těmto rodičům na území státu, který uplatňuje zásadu *ius soli*, získá dítě vícenásobné státní občanství.

Současná právní úprava vyžaduje české občanství pouze od jednoho z rodičů, místo narození není rozhodující, a bez jakéhokoliv omezení ze strany dvoustranných smluv o zamezení vzniku dvojího občanství lze tedy konstatovat, že nabytí státního občanství narozením je v současnosti nejčastější příčinou vzniku dvojího nebo vícero státního občanství. Přesný počet takových osob však nelze určit vzhledem k tomu, že české právo na takové osoby hledí jako na občany České republiky, a pro statistické účely jsou evidovány pouze počty narozených cizích státních příslušníků.

Navrhovaná právní úprava počítá s doplněním stávajícího ustanovení o případ, kdy uvedeným způsobem nabude české státní občanství dítě narozené na území České republiky, které by se jinak stalo osobou bez státního občanství. Uvedeným doplněním se má v souladu s Úmluvou o omezení případů bezdomovectví a Evropskou úmluvou o státním občanství předcházet vzniku bezdomovectví.

- osvojením (§ 3a)

Dítě, jehož alespoň jeden osvojitel je státním občanem České republiky, nabývá státního občanství České republiky dnem právní moci rozsudku o osvojení. Toto ustanovení je aplikováno ode dne účinnosti novely zákona o státním občanství č. 272/1993 Sb., tedy od 11. listopadu 1993.

- určením otcovství (§ 4)

Dítě narozené mimo manželství, jehož matka je cizí státní občankou nebo bezdomovkyní a otec státním občanem České republiky, nabývá státní občanství České republiky dnem souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství nebo dnem nabytí právní moci rozsudku o určení otcovství; k nabytí dojde i v případech, kdy k určení došlo podle cizího právního řádu a lze je uznat podle zákona č. 97/1963 Sb. nebo podle mezinárodní smlouvy, jíž je Česká republika vázána. Výslovným uvedením dne, kterým dítě nabude české státní občanství, zákonodárce určil, že rozhodné je státní občanství otce v době souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství nebo ke dni nabytí právní moci rozsudku o určení otcovství. V případě, že se dítě narodí mimo manželství a otcovství bylo určeno před narozením, nabývá dítě státní občanství České republiky dnem narození. Tento způsob ale odpovídá nabytí občanství podle ustanovení § 3 zákona o státním občanství – narozením.

Popření otcovství nemá na již nabyté občanství žádný vliv. V této souvislosti je třeba poznamenat, že uvedený institut je v současné době často zneužíván k legalizaci pobytu cizinců, především z „třetích zemí“. Na základě určení otcovství je cizinec zapsán do rodné matriky jako otec dítěte, což mu usnadňuje získání povolení trvalého pobytu za účelem sloučení rodiny na území České republiky. Povolený trvalý pobyt umožňuje cizinci volně se pohybovat po území států Evropské unie; je také jednou z podmínek pro udělení státního občanství České republiky. Následným popřením otcovství se české občanství nepozbývá, a dítě, k němuž je později určeno otcovství biologickým otcem (zpravidla cizincem) zůstává českým státním občanem, přestože oba rodiče jsou cizími státními příslušníky.⁴⁰

Navrhovaná právní úprava na tuto skutečnost reaguje a do budoucna předpokládá, že dítě nabude státní občanství České republiky až po uplynutí šesti měsíců ode dne, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství, v případě určení otcovství před narozením dítěte uplynutím šesti měsíců od narození popř. uplynutím šesti měsíců ode dne na-

⁴⁰ Podle Milany Hrušákové, se v případě fiktivního určení otcovství jedná o neplatný právní úkon pro rozpor s § 39 Občanského zákoníku, obcházení zákona, neboť jeho účelem je zajistit cizinci státní občanství České republiky. Srov. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 255

bytí právní moci rozhodnutí o určení otcovství. K nabytí státního občanství České republiky bude docházet *ex lege* po uplynutí lhůty, kterou stanovuje zákon o rodině, (č. 94/1963 Sb.) pro popření otcovství. Domnívám se, že navrhované řešení je adekvátní současné situaci zneužívání tohoto institutu nabytí, a v souladu s ústavním pořádkem a mezinárodními dokumenty, jimiž je Česká republika vázána.

- nalezením (§ 5)

Fyzická osoba mladší 18 let nalezená na území České republiky nabývá její státní občanství, pokud se v budoucnu neprokáže, že narozením nabyla občanství jiného státu. Státní občanství nabývá dnem nalezení. Tento způsob nabytí je konstruován jako vyvratitelná právní domněnka.

Nová právní úprava počítá s upřesněním věkového rozmezí dítěte pojmem „útlý věk“, zavedením časové hranice pro zjištění občanství této osoby a zavedením tohoto institutu jako nevyvratitelné právní domněnky. Připouští tak možný vznik bipolismu, když pozdějším zjištěním totožnosti nalezence a jeho skutečného občanství nepozbude tento občanství České republiky.

- udělením (§ 7)

Státní občanství České republiky lze na žádost udělit fyzické osobě, která splňuje současně následující podmínky § 7 odst. 1 zákona o státním občanství:

- a) má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje,
- b) prokáže, že byla propuštěna ze státního svazku, nejde-li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka,
- c) nebyla v posledních pěti letech odsouzena pro úmyslný trestný čin,
- d) prokáže znalost českého jazyka,
- e) plní povinnosti vyplývající z ustanovení zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt a vstup cizinců na území ČR, povinnosti vyplývající ze zvláštních předpisů upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky.

Žadatel musí splnit všechny výše uvedené podmínky, přičemž u některých existuje možnost prominutí. Lze prominout délku pobytu, nikoli však pobyt celý. Rovněž lze prominout podmínku předložení dokladu o propuštění z dosavadního státního svazku. Ministerstvo vnitra v současné době promíjí velkému množství žadatelů předložení tohoto dokladu zejména v případech, kdy domovský stát neumožňuje propuštění ze státního svazku nebo je propuštění spojeno s velkými finančními náklady. Dle sdělení Ministerstva vnitra však toto nevede žádnou evidenci o osobách, kterým bylo předložení dokladu prominuto, a údaj lze zjistit pouze nahlédnutím do jednotlivých spisových dokumentací.⁴¹

Znalost českého jazyka prokazují pouze osoby starší 18 let, přičemž i tuto podmínku lze na základě žádosti žadatele z důvodů hodných zvláštního zřetele prominout. Slovenští státní občané, s ohledem na společné historické státoobčanské vazby a příbuznost jazyků, znalost českého jazyka neprokazují.

Právní norma nepřipouští prominutí podmínky prokázání beztrestnosti, a v budoucnu naopak počítá s jejím zpřísněním, když žadatel bude povinen prokázat trestní zachovalost ve státě, jehož je státním občanem, případně ve státě, kde před podáním žádosti o udělení pobýval v posledních deseti letech déle, než 6 měsíců.

K plnění povinností vyplývajících ze zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky se vyjadřuje příslušný orgán cizinecké policie, další doklady (např. kopie daňových přiznání, potvrzení zdravotní pojišťovny apod.) předkládá žadatel na základě výzvy Ministerstva vnitra.

Nový zákon počítá u tohoto způsobu nabytí s poměrně velkými změnami. Pokud se týká pobytu, zachovává dosavadní délku povoleného trvalého pobytu, ve vztahu k žadatelům členského státu Evropské unie ji zkracuje, přičemž připouští i kombinaci trvalého pobytu

⁴¹ Zjištění, že jednou z podmínek pro nabytí státního občanství České republiky je nutno vyvázat se z dosavadního státního svazku je pro mnohé žadatele důvodem, že o udělení státního občanství nepožádají. V Moravskoslezském kraji je tato skutečnost překážkou zejména pro polské státní občany žijící na území České republiky několik let. Jestliže mohou požádat o výjimku z této podmínky, zpravidla tak učiní, v opačném případě od svého záměru požádat o české státní občanství upouštějí. Pozbytí občanství domovského státu naopak nečiní problém ukrajinským státním příslušníkům, byť opatření dokladu o pozbytí je zdlouhavé a trvá několik měsíců.

s dlouhodobým v délce trvání alespoň 10 let. Současně rozšiřuje důvody, pro které je možné uvedenou podmínku prominout. Podstatnou změnou projde prokázání znalosti českého jazyka, které by se v budoucnu mělo dít před akreditovanou institucí, stejně jako navrhované prokázání znalostí ústavního systému a společensko - zeměpisných a historických reálií České republiky.

Podle mého názoru jsou navržené změny příliš složité. Z praktického hlediska vidím jako problém především prokazování trestní zachovalosti pokud jde o domovský stát nebo stát, kde cizinec pobýval v posledních deseti letech déle, než 6 měsíců. Podle mého názoru bude obtížné spolehlivě ověřit, ve kterých státech cizinec pobýval. Zároveň není zcela jasně vymezeno, na kom bude spočívat důkazní břemeno. V praxi se lze setkat s tím, že žadatel o udělení státního občanství neuvádí do písemné žádosti skutečný důvod, proč o české občanství usiluje, ale důvod, u kterého lze předpokládat, že napomůže kladnému rozhodnutí Ministerstva vnitra. Lze tedy předpokládat, že budoucí žadatel uvede pravdivě při podání žádosti dlouhodobé pobyty v zahraničí, jestliže bude muset prokazovat beztrestnost v těchto státech?

- prohlášením (§ 6, § 18, § 18a, § 18 b, § 18 c)

V souvislosti s rozpadem federace přijala česká právní úprava zjednodušenou formu nabytí občanství pro slovenské občany prohlášením. Vzhledem k několika novelizacím tohoto institutu v zákonu o státním občanství uvedu stručný přehled vývoje tohoto způsobu nabytí se vztahem k možnému vzniku bipolitismu.

Prohlášením podle § 18 odst. 1 učiněným v období od 1. ledna 1993 do 31. června 1994⁴² mohli nabýt české státní občanství občané Slovenska, kteří splnili podmínku nepřetržitého pobytu na území České republiky v délce trvání alespoň dvou let, podmínku beztrestnosti a předložili doklad o pozbytí slovenského občanství, s výjimkou případů, kdy osoba prokázala, že její žádosti o propuštění nebylo do 3 měsíců vyhověno a současně prohlásila, že se vzdává slovenského občanství. Citované ustanovení určilo, že doklad není nutné předložit, jestliže volbou státního občanství České republiky dojde k pozbytí slovenského.

⁴² Původní lhůta učinění prohlášení byla stanovena do 31. prosince 1993, novelou zákona o státním občanství č 337/1993 Sb. byla prodloužena do 30. června 1994.

V praxi se problematickou ukázala poslední ze jmenovaných podmínek. V souvislosti se vznikem Slovenské republiky předpokládala česká strana přijetí takové právní úpravy, která bude, stejně tak jako česká úprava, předcházet vzniku bipoilitismu. Z tohoto důvodu tak do konce února okresní úřady nevyžadovaly předložení dokladu o propuštění ze slovenského státního svazku. Slovenská právní úprava, která nabyla účinnosti dne 15. února 1993, však připouštěla pouze jednu možnost pozbytí slovenského občanství a to propuštěním na vlastní žádost. Od konce února tedy začaly okresní úřady listinu o propuštění vyžadovat, a jestliže slovenskému občanovi nebyl doklad do 3 měsíců z různých důvodů vydán, postačilo, aby tuto skutečnost prokázal a před příslušným okresním úřadem prohlásil, že se vzdává slovenského občanství. Nesprávnou aplikací výše uvedeného ustanovení⁴³ a nesouladem v právních úpravách států bývalé federace vznikla poměrně početná skupina bipoilitů.

Prohlášení podle ustanovení § 18 odst. 2 tehdejší právní úpravy mohli učinit slovenští občané, kteří bydleli v zahraničí a před odchodem do ciziny měli trvalý pobyt na území České republiky, příp. jeden z rodičů byl českým občanem.

Od účinnosti novely č. 272/1993 Sb., (od 11. listopadu 1993) mohli nabýt české státní občanství prohlášením občané Slovenska narození před rokem 1940, jejichž jeden z rodičů se narodil na území České republiky a všichni slovenští občané narození před rokem 1934. Podmínky a lhůta byly totožné jako v případě prohlášení podle § 18 odst. 1, mimo propuštění z dosavadního státního občanství; osoby, které učinily prohlášení podle uvedeného, se zařadily mezi osoby s dvojitým státním občanstvím.

Novela zákona o státním občanství č. 194/1999 Sb. stanovila, že státní občan České republiky, který nabyt slovenské občanství volbou od 1. ledna 1993 do 31. prosince 1993, nepozbyl občanství České republiky⁴⁴ a současně deklarovala, že státní občan České republiky,

⁴³ Státní občanství je jednoznačně institutem vnitrostátního práva a žádný státoobčanský právní úkon učiněný před orgány cizí státní moci nemůže vést ke ztrátě občanství domovského státu.

⁴⁴ Jednalo se o reakci na nález Ústavního soudu IV ÚS 34 /97, který se v odůvodnění nálezu zabýval rozdílem mezi volbou a nabytím cizího státního občanství z vlastního projevu vůle, přičemž konstatoval, že volba je svou povahou jednostranným aktem, zatímco žádost předpokládá konsenzus druhé strany. Z tohoto důvodu nelze volbu státního občanství podřadit pod případ nabytí cizího občanství na vlastní žádost.

který byl ke dni zániku federace jejím občanem, nepozbude nabytím slovenského občanství, občanství české. Současně bylo tímto zákonem novelizováno ustanovení § 18, které bylo doplněno možností slovenských občanů nabýt české státní občanství prohlášením, pokud byli ke dni zániku federace jejími občany, od tohoto data do učinění prohlášení se na území České republiky zdržovali a tento pobyt mohli prokázat. V roce 2003 bylo toto ustanovení, ve vztahu k slovenským občanům, doplněno dalšími možnostmi nabýt české občanství pouhým prohlášením. Jedná se o osoby, které nabyly slovenské občanství v době od 1. ledna 1994 do 1. září 1999⁴⁵ a osoby, které se narodily za trvání federace a jeden z rodičů byl v té době státním občanem České socialistické republiky. Prohlášení se činí bez dalších podmínek, jako je vyvázání se z dosavadního státního svazku či trestní zachovalost.

Ve vztahu k bývalé československé federaci daly právní předpisy možnost vzniknout nejpočetnější skupině bipolitů, když vedle výše uvedených možností vzniku dvojího občanství prohlášením, existovala také možnost vzniku bipolitismu v souvislosti s udělením podle § 19 do 30. června 1994. Za zmínku stojí, že státní občan Slovenské republiky, který nabude české občanství udělením, pozbude své dosavadní, zatímco státní občan České republiky nepozbude toto občanství nabytím slovenského. Důvodem je liberální přístup k dvojímu občanství současné slovenské právní úpravy.⁴⁶

I do budoucna počítá navrhovaná úprava s možností prohlášení ve vztahu k bývalé federaci, omezuje se však pouze na potomky československých občanů, kteří byli občany federace i v den jejího zániku, ale nestali se českými ani slovenskými občany.

Prohlášením učiněným podle zákona č. 193/1999 Sb., můžou nabýt státní občanství České republiky osoby, u kterých byla v minulosti aplikována některá ze smluv o zamezení vzniku dvojího státního občanství. Právní účinky nastávají dnem vydání osvědčení o nabytí

⁴⁵ Novela odstranila diskriminaci bývalých českých občanů, kteří nabyli slovenské občanství, když v souvislosti s účinností novely č. 194/1999 Sb., bylo deklarováno, že nabytím slovenského občanství, se nepozbývá občanství české.

⁴⁶ Srov. ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky.

státního občanství České republiky, a bez existence dalších podmínek si osoba ponechává také dosavadní občanství.

K možnému vzniku bipolismu může dojít také podle podmínek pozbyvání státního občanství současné právní úpravy, která v ustanovení § 17 stanoví, že k pozbytí státního občanství České republiky nabytím cizího občanství nedojde v případech narození a v souvislosti s uzavřením manželství.⁴⁷ Určitou výjimkou je v tomto směru aplikace izraelského zákona o právu návratu. Způsoby nabývání a pozbyvání izraelského státního občanství upravuje zákon z roku 1952, který v ustanovení § 2 stanoví, že občanem Státu Izrael se stává každý přistěhovalec podle zákona č. 5710 – 1950 o právu návratu, kromě případů, kdy občanství získal narozením nebo osvojením. Občanství dle práva návratu náleží tomu, kdo prokáže židovský původ, a na území Státu Izrael se přistěhuje. Izraelské občanství nabývá dnem přistěhování. Podle sdělení Ministerstva vnitra není s uvedeným způsobem spojen projev vůle směřující k nabytí cizího státního občanství, které podle platných předpisů vede k pozbytí českého občanství, nýbrž projev vůle směřující k získání práva návratu. Protože s právem návratu je spojeno automatické nabytí izraelského občanství, nepozbývá státní občan České republiky své občanství.

Kapitolu lze uzavřít konstatováním, že přestože byla současná právní úprava při zrodu své existence koncipována na zásadách jediného občanství, provedenými novelami se nevyhnula četnému vzniku bipolismu, a jednoznačně směřuje k celosvětovému trendu - liberálnímu přístupu k dvojímu a vícenásobnému občanství.

⁴⁷ Neurčité sousloví „v souvislosti“ použité v citovaném ustanovení zákona o státním občanství, bylo předmětem žaloby PhDr. Marie Gwiltové, která jako česká občanka nabyla britské občanství manžela po 7 letech trvání manželství. Podle tehdejšího výkladu pozbyla české státní občanství. Nejvyšší správní soud v rozsudku č. 1 As 62/2006 – 82 ze dne 30. května 2007 konstatoval, že připouští-li právní norma vícero výkladů, je nutno zvolit ten, který nesměruje k újmě právní strany.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 PRÁVNÍ ASPEKTY BIPOLITISMU

Státní občanství je moderním institutem s dlouholetým vývojem, přitom význam a jeho obsah se modifikací státoobčanských právních předpisů nezměnil. Co se však rozhodně změnilo, je společnost, která tvoří onu „množinu státních občanů“ toho kterého státu.

S rozvojem lidských práv se přístup států ke státnímu občanství postupně měnil. V moderní historii byl většinou států aplikován princip „jeden stát – jedno občanství“, za jehož základ lze považovat tradiční pojetí státního občanství v novověku, založeného na principu nedělitelnosti loajality mezi panovníkem a poddanými. Ostatně s heslem jediného občanství vstupovala do svého začátku také Československá republika při svém vzniku v roce 1918, když v Ústavní listině Československé republiky (zákon č. 121/1920 Sb.) vyslovila zásadu, že československé státní občanství je jediné a jednotné. Na uvedené zásadě byly koncipovány i tehdejší státoobčanské právní úpravy.

Princip jediného občanství obsahovaly i právní normy upravující nabývání a pozbývání státního občanství vydané v pozdějším období, zejména v období komunistického režimu. Myšlenka jediného občanství byla v uvedeném období podpořena řadou dvoustranných smluv o zamezení vzniku dvojího státního občanství, které Československá republika uzavřela s některými státy bývalého socialistického bloku v letech 1958 – 1981. S koncepcí jediného občanství počítala i právní úprava nově vzniklé České republiky, která uvedený princip deklarovala v důvodové zprávě k zákonu č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství.

Dvojí a vícere státní občanství bylo v minulosti chápáno jako nežádoucí jev, a to hlavně kvůli možným sporům diplomatické ochrany (aspekt personální svrchovanosti) a plnění vojenské povinnosti osoby s dvojím či vícerym státním občanstvím. Vojenská povinnost je co do svého obsahu závazkem věrnosti vůči státu, jehož je fyzická osoba občanem.

V následujících kapitolách se zaměřím na právní aspekty bipolaritismu v současnosti, možné problémy vznikající v důsledku bipolaritismu a naopak možná pozitiva, které tento právní stav může přinést. Na území České republiky žije početná skupina bipolaritů, která svůj právní vztah k dalšímu státu deklarovala teprve v nedávné minulosti. Jde o obyvatele hraniční oblasti Hlučínska a Těšínska, jejichž předkové se v důsledku neustálených národnostních poměrů stali obětmi mocenskopolitických aspirací dvou států – Československé republiky a Německé říše. Příčiny a události, které měly vliv na jejich současné právní po-

stavení osob s dvojitým státním občanstvím, budou předmětem analýzy v samostatné kapitole této práce. V následující kapitole pak budou komparovány důsledky vyplývající z tohoto postavení a vzhledem dominantnímu počtu polských státních příslušníků v Moravskoslezském kraji, také s přihlédnutím k postavení bipolity s polským občanstvím.

3.1 Negativa bipoilitismu a možné hrozby problémů

Bipolitismus je i v současné době některými státy chápán jako nežádoucí jev. Jako jeden z možných problémů je nejčastěji uváděn aspekt personální svrchovanosti státu, resp. diplomatické ochrany. V souladu s mezinárodním právem se stát může ujmout vymáhání majetkoprávních nároků svého občana vůči cizím státům. V takových případech stát vymáhá majetkoprávní nároky svým vlastním jménem, nikoliv jménem občana. Nejznámějším případem je spor Lichtenštejnsko vs. Guatemala, jehož podstatou bylo uznání nově nabytého státního občanství Fridricha Nottebohma z hlediska mezinárodního práva, a z toho vyplývající možnosti založení diplomatické ochrany. Ve věci rozhodoval v roce 1955 Mezinárodní soudní dvůr v Haagu, a odůvodnění rozsudku v této věci se dosud používá pro vysvětlení obsahu právního vztahu mezi fyzickou osobou a státem. Ve stručnosti uvedu podstatu tohoto problému.

Friedrich Nottebohm (1881) se narodil jako německý státní občan a ve svých 24 letech se přestěhoval do Guatemaly, kde měl trvalý pobyt. Při obchodních cestách navštěvoval Německo a Lichtenštejnsko, kde měl bratra. Po vypuknutí 2. světové války v roce 1939 odjel na několik dnů za svým bratrem s cílem získat občanství Lichtenštejnska, protože jeho německé občanství mohlo být, při vlastnictví půdy v Guatemale, přítěží. Lichtenštejnské občanství získal ještě téhož roku, když mu byla prominuta výjimka z tříletého trvalého pobytu, automaticky tak pozbyl německé státní občanství. Po vypuknutí válečného stavu mezi Guatemalou a Německem na něj bylo nahlíženo jako na německého státního občana, byl zatčen a jeho majetek byl konfiskován. V roce 1951 podalo Lichtenštejnsko jeho jménem žalobu na Guatemalu a domáhalo se náhrady škody za zatčení a vrácení majetku. Mezinárodní soudní dvůr v tomto případě konstatoval nedostatek jakéhokoliv pouta mezi Nottebohemem a Lichtenštejnskem a v rozsudku definoval obsah skutečného vztahu mezi fyzickou osobou a státem, založeném na státním občanství, jehož základem je „*společenská příslušnost, skutečné spojení existence, zájmů a citů, spolu s existencí recipročních práv*

a povinností“.⁴⁸ Guatemala tak nebyla povinna uznat lichtenštejnské občanství Nottebohma a Lichtenštejnsko tak nebylo oprávněno poskytnout ochranu.

Subjektem diplomatické ochrany může být pouze státní příslušník, především fyzická osoba. Diplomatickou ochranu však může převzít jen stát, který prokáže, že mezi chráněnou osobou a tímto státem existuje opravdový vztah (*genuine link*). Pokud tomu tak není, nelze diplomatickou ochranu založit. Aby byla personální kompetence v konkrétním případě uznána ostatními státy, musí daný občanský vztah vykazovat určité kvality tak, jak je definoval Mezinárodní soudní dvůr v Haagu v případě Nottebohm.

Podle mého názoru, nelze sporům diplomatické ochrany ani do budoucna zabránit. Od roku 1955 však není znám žádný další případ, který by řešil podobný spor. Domnívám se tedy, že bipolitismus může působit problémy ve věci diplomatické ochrany, nebudou však časté a jako soudní precedent může sloužit výše citovaný rozsudek.

Dalším z možných problémů bipolitismu je závazek věrnosti státu a povinnost k jeho obraně. Závazek věrnosti České republice vyplývá z preambule Ústavy a při udělení státního občanství také ze státoobčanského slibu, který zní: „*Slibuji na svou čest věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat všechny zákony a jiné obecně závazné právní předpisy. Slibuji, že budu plnit všechny povinnosti státního občana České republiky.*“

Vojenská povinnost byla v minulosti, vedle sporů diplomatické ochrany, jedním z argumentů, proč byla preferována zásada jediného občanství. V tomto směru byla významná Dohoda o omezení případů několikanásobné státní příslušnosti a o službě v ozbrojených silách v případě několikanásobné státní příslušnosti, ze dne 6. května 1963, kterou však ratifikoval pouze malý počet států (ke 2. lednu 1995 pouze 13 států).

Vojenskou povinnost plní zletilý státní občan za stavu ohrožení státu nebo v případě válečného stavu. Pokud se týká členských států Evropské unie, které přistoupily k Evropské úmluvě o státním občanství,⁴⁹ je tento problém vyřešen v kapitole VII citované úmluvy.

⁴⁸ Viz. VALÁŠEK, M., KUČERA, V. *Státní občanství - komentář, zákon o nabytí a pozbytí státního občanství ČR a vybrané související právní předpisy a mezinárodní dokumenty*. Linde, Praha, 2006. s. 19.

⁴⁹ Evropskou úmluvu o státním občanství z roku 1997 dosud podepsalo 27 zemí a následně ratifikovalo 16 z nich: Albánie, Bulharsko, Dánsko, Island, Německo, Maďarsko, Makedonie, Moldávie, Nizozemí, Portu-

Kapitola upravuje plnění branné povinnosti osob s dvojitým nebo vícetým státním občanstvím smluvních států tak, že tato povinnost bude vykonávána pouze vůči jednomu ze smluvních stran, přičemž rozhodující je obvyklý trvalý pobyt fyzické osoby. Ve vztahu k ostatním státům, je bipolitismus možným ohrožením splnění vojenské povinnosti občana vůči České republice.

Pokud se týká soukromého práva, uvádí možné problémy bipolitismu Ministerstvo vnitra v Analýze právní úpravy nabývání a pozbytování státního občanství, zpracované v roce 2005. Na úseku matrik je to např. výměna matričních dokladů (rodný, oddací a úmrtní list) prováděná na základě bilaterálních smluv s některými státy. Oznamovací povinnost plní smluvní stát v případě, jestliže dojde k matriční události (narození, uzavření manželství, úmrtí) občana druhé smluvní strany na jeho území. S ohledem na ustanovení § 33 zákona č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním, by se v případě bipolitismu podle uzavřené dohody nepostupovalo. Česká republika uzavřela bilaterální smlouvy o právní pomoci, jejichž obsahem je, mimo jiné, dohoda o výměně matrik s těmito státy: Afghánistán, Alžírsko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Černá Hora, Francie, Chorvatsko, Jemen, Kuba, Kypr, Laos, Maďarsko, Makedonie, Mongolsko, Polsko, Rakousko, Řecko, Slovinsko, Srbsko, Sýrie, Španělsko a Vietnam. Oznamovací povinnost je plněna diplomatickou cestou, formou originálu matričního dokladu. Vzhledem k tomu, že se jedná o nevelký počet států, navíc v mnoha případech uplatňujících liberální přístup k dvojímu občanství, lze podle mého názoru tuto problematiku v případě zájmu dohodových stran upravit smluvně. V praxi konkrétních států a koneckonců také v případě České republiky, se vzhledem k počtu států, jichž se výměna matrik týká, však jedná o značně neúplnou evidenci.

Plnění oznamovací povinnosti v případě úmrtí státního příslušníka „vysílajícího státu“ je stanoveno také ve Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích č. 32/1969 Sb. Podle článku 37, který tuto problematiku upravuje, splní příslušný orgán přijímajícího státu oznamovací povinnost v případě, že má potřebné informace k dispozici. Vzhledem ke znění článku,

galsko, Rakousko, Rumunsko, Slovensko, Švédsko, Ukrajina a Česká republika, pro kterou vstoupila v platnost dne 1. července 2004.

nedojde v případě neinformování druhé strany o úmrtí osoby s dvojitým státním občanstvím k porušení Úmluvy.

Dalším možným problémem, který může nastat (domnívám se, že však nebude první) je právní stránka uzavření manželství bipolarity před cizím zastupitelským úřadem v České republice. Zde vyvstává otázka, zda z pohledu českého práva vzniklo manželství maďarského státního občana, který má současně státní občanství České republiky uzavřené před maďarským zastupitelským úřadem. Podle mého názoru ano, neboť v tomto případě se jedná o uzavření manželství (taktéž) českého občana před orgány cizího státu a na „půdě“ cizího státu. Úřadem příslušným k zapsání této matriční události bude Úřad městské části města Brno, zvláštní matrika.⁵⁰ Co se týče rozsahu dokladů potřebných k uzavření manželství, předkládá bipolita doklady podle maďarského právního řádu, neboť sňatek bude uzavřen před maďarskými orgány a na výsostném území Maďarska.

V rámci mezirezortního připomínkového řízení k věcnému návrhu zákona o státním občanství neobdrželo Ministerstvo vnitra žádné další negativní reakce na případné umožnění dvojího či vícenásobného státního občanství, ačkoliv připomínková místa měla, mimo jiné, analyzovat a uvést, jaký případný negativní dopad by dvojitý státní občanství mělo na záležitosti spadající do působnosti jednotlivých resortů, resp. připomínkových míst.⁵¹

Pokud se týká evropského občanství, lze připomenout, že občanství Evropské unie zakotvené v Maastrichtské smlouvě z roku 1992 se odvozuje od občanství členských států Unie. Znamená to, že nabytím státního občanství členského státu nabude fyzická osoba automaticky také evropské občanství. Amsterodamská smlouva z roku 1997 práva občanů prohloubila, a v článku 17 stanoví že: „*tímto je ustaveno občanství Unie. Každá osoba, která má státní příslušnost členského státu, je občanem Unie. Občanství Unie nenahrazuje, nýbrž doplňuje státní příslušnost členského státu*“. Uvedená automatika nabytých práv může mít negativní význam pro občana, který v referendu o přistoupení k Evropské unii hlasoval

⁵⁰ Podle zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, se do zvláštní matriky zapisují matriční události českých státních občanů, ke kterým došlo v cizině.

⁵¹ Viz Návrh věcného záměru ústavního zákona, kterým se mění Ústava České republiky, a věcného záměru zákona o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, s. 14.

proti přistoupení, a přiznaná práva je nucen bez výjimky a možnosti vzdání se jich akceptovat. Výjimku z evropského občanství si po negativním referendu vyjednalo pouze Dánsko. Na tomto místě je ale třeba znovu zdůraznit, že evropské občanství není klasickým bipoelitismem, neboť Evropská unie nemá postavení subjektu mezinárodního práva.

3.2 Pozitiva a příležitosti bipoelitismu

Pozitiva bipoelitismu se naopak ve větší míře týkají fyzické osoby než státu. Souvisí to s uplatňováním práv jednotlivce, které jsou v současnosti čím dál více nadřazovány národní svrchovanosti. Jaká jsou konkrétní práva vážící se ke státnímu občanství, je nutné hledat v odvětvových právních normách jednotlivých států. Nicméně základní práva vyplývají občanům z ústavy té které země.

V českém právu je tomu obdobně. Základní práva občanů jsou dána Ústavou, které dále rozvíjí Listina základních práva a svobod. Státní občanství České republiky znamená pro fyzickou osobu vždy lepší právní postavení, než postavení cizince. To ostatně vyplývá z Listiny, podle níž cizinci požívají v České republice lidských práva a svobod zaručených Listinou, pokud nejsou výslovně přiznána občanům.

Mezi právo přiznané pouze státním občanům České republiky a stanovené výše uvedenými předpisy je výkon většiny ústavních funkcí (prezident, poslanec, senátor, soudce, apod.); zajímavostí je jistě skutečnost, že občanství České republiky není podmínkou pro členství ve vládě. Další výsadní práva jsou přiznána státním občanům České republiky v odvětvových zákonech, jako např. zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, podle kterého může být příslušníkem Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR, Vězeňské služby ČR, Celní správy ČR, Bezpečnostní informační služby ČR pouze státní občan České republiky. V souvislosti s právem státního občana k výkonu některých funkcí lze diskutovat nad otázkou výkonu funkce prezidenta – bipoelity, a nad jeho loajalností vůči státu, v němž zastává úřad prezidenta, jakož i nad pravomocemi, jež mu přiznává ústava dané země.

Mezi další výsadní právo zařazené v odvětvovém zákoně je např. právo k výkonu funkce matrikáře. Podle ustanovení § 9 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jména a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, se matrikářem může stát pouze občan. Státní občanství České republiky je podmínkou pro výkon funkcí v bezpečnostních sborech. Bi-

politismus je v těchto případech příležitostí pro státního občana České republiky, který nabytím cizího občanství nepozbude své dosavadní občanství (§ 17 zákona č. 40/1993 Sb.), ucházet se kdykoliv o výkon výše uvedených funkcí. Obdobně lze uvedené vztáhnout na bipolitu, který dvojí občanství získal narozením a právní předpisy států, jejichž je občanem, spojují výkon těchto funkcí se státním občanstvím daného státu.

Stát může v osobě bipolity získat profesně vybavenou osobu pro výkon povolání, k němuž je podmínkou státní občanství České republiky, a který odborné vzdělání a profesní kvality získal v domovském státě (státní občanství České republiky nabyt narozením).

Právo pobytu bývá ve většině zemí spojováno se státním občanstvím; nejinak je tomu také v České republice. Podle čl. 14 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, má každý občan právo na svobodný vstup na území České republiky a nemůže být nucen k opuštění své vlasti. Bipolita tak získává toto právo v obou státech, jejichž je státním občanem. Ve vztahu k Evropské unii získává navíc neomezený volný pohyb na území členských států EU, je-li alespoň v jednom případě příslušníkem členského státu.

Státní občanství členského státu EU je pro bipolitu příležitostí při uplatnění se na trhu práce v členských státech Unie. Na základě principu komunitární přednosti má totiž občan Evropské unie přednost při obsazování pracovního místa před občany tzv. třetích zemí.⁵²

Bipolita, který je občanem státu s výhodnějším pobytovým (vízovým) režimem, může použít cestovní doklad tohoto státu, aniž by musel splnit vízovou povinnost, která se váže na občany druhého státu.

Občan České republiky, který je současně i občanem jiného státu, může využít právního postavení příslušníka národnostní menšiny a podle ustanovení § 16 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, má právo obracet se na správní orgán České republiky a činit podání a jednat v jazyce své národnostní menšiny. Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, ani jiný právní předpis, však nedefinuje okruh těchto národnostních menšin. Při výkladu pojmu „národnostní menšina“ je podle Josefa Vedrala možné vycházet z Evropské charty regionálních a menšinových jazyků č. 15/2007 Sb. m.

⁵² Tzv. třetími zeměmi se rozumí nečlenské státy EU a EHP.

s., kde se v prohlášení uvádí, že za menšinové jazyky, jimiž se na území České republiky hovoří, se považuje slovenština, polština, němčina a romština. Správní orgán však nemá žádné právní nástroje, kterými by zkoumal důvodnost nebo opodstatněnost prohlášení občana, který se cítí být příslušníkem dané národnostní menšiny.⁵³ Nemá-li v tomto případě správní orgán úředníka znalého jazyka národnostní menšiny, obstará tlumočnicka na náklady správního orgánu. Uvedené může nastat v případě, že se jedná o státního občana České republiky, který toto občanství nabyt narozením po jednom z rodičů a dlouhodobě žil v cizím státě, nebo také v případě občana, u něhož byla aplikována dvoustranná smlouva o zamezení vzniku dvojího státního občanství a který později nabyt občanství České republiky prohlášením podle zákona č. 193/1999 Sb. Zde je nutno poznamenat, že pro stát může znamenat toto postavení určité negativum, protože nese, byť zanedbatelné, finanční náklady.

Na úseku matrik může být pro státního občana České republiky výhodou evropské občanství (i když se nejedná o klasický bipolarismus) při zápisu příjmení dítěte podle práva státu, jehož státním občanem je druhý z rodičů. V tomto případě se nepoužije ustanovení § 33 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ale s ohledem na rozsudek Evropského soudního dvora v případě Garcia Avello versus Belgie (viz kapitola 1.1.6. Evropské občanství) a povahu primárního práva ES a z něj vyplývající princip aplikační přednosti před právem národním bude příslušný správní orgán postupovat v intencích tohoto rozsudku. Stejný postup bude aplikován v případě žádosti o změnu příjmení manželů, z nichž jeden je státním občanem České republiky a druhý občanem členského státu Evropské unie a manželství bylo uzavřeno na území České republiky. Do knihy manželství se запиše příjmení v souladu s právním řádem České republiky; po povolení změny příjmení se vydá nový oddací list, v jehož poznámce bude uveden tvar příjmení odpovídající cizozemské právní úpravě.

⁵³ Blíže VEDRAL, J. *Správní řád, komentář*, Bova Polygon, Praha, 2006, s. 149.

4 SOUČASNÉ A HISTORICKÉ ASPEKTY BIPOLITISMU OBYVATEL HLUČÍNSKA A TĚŠÍNSKA

Hlučínsko a Těšínsko představují z historického hlediska ve vztahu ke státnímu občanství určité specifikum. Jejich státoprávní vývoj měl jeden společný prvek - národnost, která hrála v jejich společenském vývoji důležitou roli. V každém z obou územních celků měl však tento dynamický prvek státu zcela odlišný vliv na jejich státoprávní uspořádání a také na faktory, které v konečném důsledku vedly ke vzniku dvojího státního občanství obyvatel těchto území – českého a německého.

4.1 Hlučínsko⁵⁴

4.1.1 Státoprávní uspořádání Hlučínska v jeho historii

Pro snadnější pochopení problematiky Hlučínska musíme zajít až k jeho moravským historickým kořenům, protože právě přináležitost obyvatel k markrabství moravskému hrála později důležitou roli při mocenskopolitických aspiracích evropských státních útvarů. Území Hlučínska bylo v letech 1203 až 1318 součástí Markrabství moravského, které sahalo až na území dnešního Slezska resp. Polska. Obyvatelé tohoto území si ještě po další staletí říkali Moravci, ačkoli se vznikem Koruny české⁵⁵ se toto území definitivně oddělilo od Moravy, a stalo se součástí nezávislého Vévodství opavského – autonomního útvaru Koruny české.

⁵⁴ Neoficiální název oblasti okolo města Hlučína čítající 36 obcí s cca 28 522 ha plochy. Pojem Hlučínsko se začal používat až po jeho připojení k Československu. Do té doby se používal pojem jižní část Ratibořska.

⁵⁵ Státní útvar Koruna česká ustanovil Karel IV. dne 7. dubna 1348 jako svazek autonomních zemí pod svrchovaností českého krále. Země Koruny české tehdy tvořily České království, Markrabství moravské, Vévodství opavské a jednotlivá slezská knížectví.

Dědické nároky pruského krále Fridricha II. vůči území Slezska způsobily první ze slezských válek o rakouské dědictví.⁵⁶ Pruský král tuto válku (1740 – 1742) vyhrál, a uzavřením Vratislavského míru v červenci 1742 získal vedle Kladska také území Horního a Dolního Slezska (s výjimkou Těšínského knížectví). V obsazeném Slezsku - nově vytvořené provincii, byla zavedena pruská správa. Vojenský charakter Pruska se projevil v omezení osobních svobod, mimo jiné bylo zakázáno vystěhovat se ze země. Důsledkem přičlenění k Prusku byla i důsledná germanizace tamních obyvatel; okolo roku 1784 se na Hlučínsku mluvilo smíšeně moravsky a německy, v některých vesnicích pouze německy. Němčina byla zákonným předpisem z roku 1865 stanovena také jako vyučovací jazyk.

Revoluční události roku 1848 měly vliv i na státoprávní uspořádání Pruského království; dne 31. ledna 1850 se Prusko stalo konstituční monarchií na základě ústavy vydané králem, bez účasti volených zástupců lidu.

Izolovanost Hlučínska jako pruské periferie způsobila, že tato oblast se stala hospodářsky slabou, nevznikal zde téměř žádný průmysl a obyvatelé tak byli nuceni odcházet za prací do německého vnitrozemí. I přes zmiňovanou uzavřenost však Hlučíňané pociťovali v zavedeném pevném pruském řádu určitou jistotu.

Pokud se týká pruské správy v oblasti, tak prošla v období konstituční monarchie řadou změn. Hlučínsko se stalo součástí ratibořského okresu, který se od roku 1873 členil na 38 amtsbezirků (úředních okresů) a o rok později také na 50 matričních obvodů. Samotné Hlučínsko bylo rozděleno na 11 úředních okresů a 12 matričních úřadů. Podle sčítání lidu z 1. prosince 1871 mělo Hlučínsko 37 053 obyvatel.

Od počátku 20. století se Prusko, vzhledem k nestabilní politické situaci v Evropě, snažilo vytvořit ze Slezska spolehlivou pruskou provincii a podporovalo zakládání různých kulturních a sportovních spolků s myšlenkou německého ducha. Germanizační tlak na tamní obyvatelstvo zesílil vydáním královského nařízení z 12. března 1913, kterým byly slezské pohraniční okresy (mezi nimi také Hlučínsko) prohlášeny za národně ohrožené.

⁵⁶ Tři válečné konflikty v letech 1740 – 1763 vzniklé v důsledku odmítnutí nástupnictví Marie Terezie na trůn Habsburské monarchie a neuznání Pragmatické sankce. První dva vojenské konflikty bývají označovány jako slezské války, v důsledku dědických nároků pruského krále Fridricha II. na Slezsko.

Již v průběhu 1. světové války zaznívaly z moravských spolků na Hlučínsku hlasy na opětovné připojení „pruské větve“ k české, již tehdy se však předpokládalo, že vznikne samostatný československý stát. Když v souvislosti s mírovými jednáními po ukončení 1. světové války prosákly první zprávy o chystaném připojení jižní části Ratibořska k nově vzniklé Československé republice, proběhl na Hlučínsku dobrovolný plebiscit,⁵⁷ v němž se 97,3 % obyvatel vyslovilo proti tomuto připojení.⁵⁸

4.1.2 Připojení Hlučínska k Československé republice

Vláda nově vzniklé Československé republiky vznesla požadavky na jižní část Ratibořska na poválečných mírových jednáních, konkrétně dne 5. února 1919 na konferenci ve Versailles. Důvodem hovořícím pro připojení byl podle československé vlády historicky původ tamějších obyvatel a jeho jazyk, kterým byl i nadále moravský jazyk, resp. český jazyk, jak dokládaly také výsledky ze sčítání lidu. Strategickým důvodem byla také těžba uhlí v Horním Slezsku. Na základě mírové smlouvy ze dne 28. června 1919 uzavřené ve Versailles, bylo Německo nuceno se vzdát se ve prospěch Československé republiky území v jižní části Ratibořska, jak bylo stanoveno v článku 83, a to bez plebiscitu. Tato smlouva byla pod číslem 217/1921 Sb. vyhlášena s konstatováním, že byla schválena na základě výnosu Národního shromáždění ze dne 7. listopadu 1919 ratifikační listinou ze dne 10. listopadu 1919, jež byla 10. ledna 1920 uložena u francouzského ministerstva zahraničních věcí. Na základě citované smlouvy byl přijat zákon č. 76/1920 Sb. o inkorporaci kraje Hlučínského,⁵⁹ kterým byla rozšířena státní suverenity československého státu i na tuto oblast. Československo-německá hranice byla stanovena prozatímně, s tím, že jejich defini-

⁵⁷ Plebiscit: referendum o zásadních otázkách státu (určení hranic, otázky suverenity státu, ústava); hlasování občanů pouze v určité části státního území o otázce, zda toto území bude i nadále součástí daného státu, či bude připojeno ke státu sousednímu.

⁵⁸ Vilém Plaček odkazuje na zprávu uchovanou v pozůstalosti dr. Weigla, tehdejšího předsedy Německomoravského lidového svazu a nadučitele v Kravařích, která hovoří o tom, že pro setrvání u Německa se vyslovilo 73% Hlučíňanů, tedy mnohém méně, než se uvádělo oficiálně. Blíže viz PLÁČEK, V. *Prajáci aneb k osudům Hlučínska 1742 – 1960*, Hlučín-Kravaře, 2000, s. 32.

⁵⁹ Samotná inkorporace proběhla vojenským aktem převzetí tak, že připojenou obec obsadila jednotka československé armády, která tam zůstala podle potřeby v řádu několika dnů až po několik měsíců.

tivní podobu určí rozhraničovací komise.⁶⁰ Komise provedla hraniční úpravy a definitivní podobu hranice stanovila v roce 1923 s tím, že k Československu byly dodatečně připojeny ještě obce Hat' a Pišť.

Prvním právním předpisem, který upravil státoobčanské poměry v připojeném území, byl ústavní zákon č. 236/1920 Sb., který v ustanovení § 1 odst. 2 konstatoval, že bývalí němečtí státní občané, kteří měli ke dni 10. ledna 1920 řádné bydliště na území dříve německém, které připadlo pod československou svrchovanost, nabývají tímto dnem československé státní občanství. Ustanovením § 18 téhož zákona se vláda zmocnila, aby nařízením upravila poměry státního občanství. Tímto nařízením bylo nařízení vlády republiky Československé č. 321 ze dne 4. května 1920, podle kterého všechny osoby, které se podle čl. 84 Versaillské smlouvy staly *ipso facto*⁶¹ československými občany, získaly domovské právo k 1. květnu 1920 v té obci inkorporovaného území, ve které měly v den účinnosti smlouvy s Německem řádné bydliště.

Podle čl. 85 výše citované smlouvy mohli obyvatelé připojeného území optovat pro dřívější říšskoněmeckou státní příslušnost v jednoroční lhůtě. Na Hlučínsku této možnosti využilo 13% obyvatel. Jmenný seznam optantů je uložen ve Státním okresním archivu v Opavě.

Na základě nařízení vlády č. 321/1920 Sb., č. 501/1920 Sb. a 638/1920 Sb., byla na připojeném území upravena veřejná správa, mimo soudní. Přestože se původně uvažovalo o rozdělení Hlučínska mezi okresy opavský a ostravský, v praxi se tak nestalo, a citovanými předpisy byl zřízen správní okres Hlučín. Pro jeho politickou správu bylo ustanoveno okresní hejtmánství, druhou instancí byl zplnomocněný vládní komisař pro Ratibořsko, který v rámci své funkce disponoval rozsáhlými pravomocemi. Pro úpravu poměrů na připojeném území byl oprávněn rozhodovat ihned, jménem československé vlády. Třetí instancí bylo Ministerstvo vnitra.

⁶⁰ Není bez zajímavosti, že prvotní hraniční čáru navrhl francouzský generál Le Ronde, předsedající plebiscitní komisi pro Horní Slezsko tak, že položil na mapu pravítko a spojil dva body od města Bohumín k městu Ketrz (nyní Polsko).

⁶¹ *Ipso facto* – latinsky „ze samotné skutečnosti“, v právu se používá, jestliže k určitému následku dochází automaticky, bez nutnosti splnění dalších podmínek.

Připojení Hlučínska k Československé republice bylo tamními obyvateli vnímáno negativně a později podnítilo vznik proněmecky orientovaných organizací, které sehrály svou roli v průběhu 2. světové války, a měly dopad na poválečné státoobčanské postavení Hlučičanů.

4.1.3 Hlučínsko opět jako součást Německé říše

O připojení Hlučínska zpět k Německé říši bylo rozhodnuto na Mnichovské konferenci dne 29. září 1938. Mnichovská dohoda nepojednávala o Hlučínsku jako takovém, nýbrž tuto oblast pojala do tzv. 5. pásma, do něhož byla zařazena území, ve kterých žilo podle sčítání lidu v roce 1910 více než 50% německého obyvatelstva (sudetoněmecké území). Zásadní význam pro Hlučínsko měla Smlouva mezi Československou republikou a Německou říší ze dne 20. listopadu 1938 o otázkách státního občanství a opce, která byla do vnitrostátního práva začleněna vládním nařízením č. 300/1938 Sb. vyhlášeným dne 26. listopadu 1938. Podle ustanovení § 1 citované smlouvy nabyli českoslovenští občané, kteří měli k datu 10. října 1938 bydliště v obci připojené k Německé říši a na tomto území se před 1. lednem 1910 narodili, německou státní příslušnost. Smlouva dále upravovala bližší státoobčanské vazby, přičemž zachována zůstala možnost provedení opce, která však zřízením Protektorátu Čechy a Morava ztratila své opodstatnění. Legislativním krokem k opětovnému připojení Hlučínska byl říšský zákon z 25. listopadu 1939, podle kterého bylo Hlučínsko vráceno do německé slezské provincie a k Německé říši připojeno jako její bývalá součást - „Altreich“.⁶²

4.1.4 Řešení státoobčanské příslušnosti obyvatel Hlučínska po 2. světové válce

Po ukončení 2. světové války bylo nutné upravit státoobčanské postavení osob na Hlučínsku. V rámci opatření, jimiž měl být řešen odsun Němců a Maďarů z území Československa, byl vydán Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Uvedený předpis řešil otázku československého státního občanství osob německé a maďarské národnosti, které toto občanství před válkou měly, a podle předpisů cizí okupační moci

⁶² Blíže viz PLÁČEK, V. *Prajzáci, aneb k osudům Hlučínska 1742 – 1960*. Hlučín, 2000, 164 s.

nabyly německou nebo maďarskou příslušnost. Z hlediska československého právního řádu byly akty cizí státní moci, kterými tyto osoby nabyly německou nebo maďarskou příslušnost nicotné, avšak ústavní dekret akt cizí státní moci uznal, a tím *ex lege*⁶³ vyvázal všechny tyto osoby z československého státního svazku.

Podle citovaného dekretu pozbývaly čs. státní občanství osoby německé a maďarské národnosti, které podle předpisů cizí okupační moci nabyly německou nebo maďarskou příslušnost. Ztráta čs. občanství nastala dnem nabytí cizí státní příslušnosti. Pro území Hlučína to byl den 10. říjen 1938. Pro aplikaci dekretu byly rozhodující údaje z posledního sčítání lidu provedeného dne 1. prosince 1930. Dekret dále podrobněji vymezil, na které osoby se jeho účinnost nevztahovala. Osoby, které podle dekretu čs. občanství pozbyly, mohly požádat o jeho zachování do 6 měsíců od počátku účinnosti dekretu, či jeho navrácení do 6 měsíců od počátku, který určil ministr vnitra ve Sbírce zákonů a nařízení.

Vzhledem k tomu, že ještě v roce 1948 bylo na Hlučínsku velké množství nevyřešených státoobčanských záležitostí, vyslalo Ministerstvo vnitra do této oblasti tzv. zjišťovací komisi, která v hodnocení uvedla, že obyvatele Hlučína lze rozdělit do tří skupin⁶⁴ a doporučila ministerstvu, nevydávat osvědčení o československém občanství těm osobám, které byly členy Freikorpsu, SS, SA nebo vůdci německých politických stran. Ministerstvo návrh přijalo, nebylo však zcela jasné pojmové vymezení (např., které osoby se považují za vůdce politické strany). Na základě jednání Krajského výboru Národní fronty v Ostravě, Zemského národního výboru, expozitury v Ostravě a Osídlovacího úřadu Fondu národní obnovy byl vydán výnos, kterým se nařizovala revize vydaných osvědčení o československém státním občanství. Na základě provedených revizí byla některá vydaná osvědčení o československém občanství zrušena se zpětným účinkem. Ještě v roce 1949 bylo neuzavřených cca

⁶³ Ex lege – latinsky „ze zákona“, znamená, že následek nastává ze zákona, působením zákona.

⁶⁴ První skupinu tvořily osoby, které bylo možno považovat za české občany, podle dekretu se neposuzovaly; do druhé skupiny byli zařazeni ti, kteří se stali německými příslušníky podle § 1 odst. 4 citovaného dekretu, a třetí skupinu tvořily osoby, které nebylo možno podřadit pod uvedené ustanovení dekretu, ale nepřicházeli u nich v úvahu ani odsun do Německa.

2400 žádostí o československé občanství podle dekretu, v roce 1952 zůstalo v řízení 575 nejsložitějších případů.⁶⁵

Celá záležitost byla definitivně uzavřena zákonem č. 34/1953 Sb. Československé státní občanství nabyly podle tohoto zákona všechny osoby, které pozbyly toto občanství podle ústavního dekretu prezidenta č. 33/1945 Sb. a podle téhož předpisu jej nenabyly zpět a ke dni 7. května 1953 (den nabytí účinnosti zákona) měly bydliště na území Československé republiky. Podmínkou byla také apatridita.⁶⁶

4.2 Těšínsko⁶⁷

Poněkud složitější vývoj, pokud se týká státoprávního uspořádání a s tím souvisejícího státoobčanského postavení osob, mělo Těšínsko. V důsledku hraničního umístění tohoto území, byl region Těšínska v období rozpadu rakousko-uherské monarchie a konstituování nových států předmětem sporů mocenskopolitických aspirací Polska a Československa. V období druhé světové války byla příslušnost k národu hraničním ukazatelem pro určení státoobčanského postavení jeho obyvatel, kteří se za určitých podmínek stali německými státními příslušníky. Tato skutečnost má v současné době vliv na vznik bipolitismu, protože podle platných zákonů Spolkové republiky Německo, zůstala německá státní příslušnost těmto osobám zachována.

4.2.1 Historické aspekty státoprávního uspořádání Těšínska a jeho rozdělení v roce 1918

Těšínsko vzniklo koncem 13. století oddělením od Opolska. Od roku 1327, kdy jako léno připadlo české koruně, bylo součástí českého státu. Po roce 1742 se stalo součástí rakous-

⁶⁵ Blíže viz PLÁČEK, V. *O řešení státní příslušnosti u Hlučíňanů v letech 1920, 1938 a 1945*, Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy 2/2003, s. 12.

⁶⁶ Apatridita – bezdomovství; označení právního stavu osoby bez státního občanství.

⁶⁷ Území Těšínska se shoduje s někdejšími hranicemi Těšínského knížectví a má téměř čtvercový charakter. K městům ležícím na tomto území řadíme města Havířov, Karviná, Frýdek, Třinec, Cieszyn, Czechowice, Orlová, Český Těšín, Bohumín, Ustroń, Skoczów, Petřvald, Rychvald, Jablunkov, Vratimov a Strumień.

kého resp. českého Slezska. Proces národního uvědomění, které krystalizovalo deklarováním příslušnosti k národu, byl vzhledem k okrajovému charakteru území, na němž se stýkaly polské, české a německé vlivy velmi složitý.

V roce 1918 se Těšínské Slezsko rozkládalo na území o rozloze 2 281,6 km² a podle výsledků ze sčítání lidu v roce 1910 na něm žilo 434 521 obyvatel, z nichž 54% používalo polský jazyk, 27% český jazyk, zbytek tvořila německá menšina. Již na začátku 20. století se na Těšínsku utvářel nový proud,⁶⁸ který usiloval o upevnění německého vlivu na tomto území a jeho stabilizaci v rámci rakouské monarchie. Důvodem byla, mimo jiné, skutečnost, že polsky mluvící obyvatelstvo nebylo národnostně vyhraněné a přes používání polštiny inklinovalo víceméně k prozápadnímu (německému) duchu. Do této doby se datují kořeny vzniku příslušníků tzv. slezské národnosti, neboli uměle vytvořené kategorie Šlonzáků. Kategorie Šlonzáků byla zjišťována při sčítání lidu v roce 1921 a podle vedlejšího kritéria byla k této kategorii přiřazena národnost německá, československá nebo polská.

Po ukončení 1. světové války, na přelomu října a listopadu 1918, bylo Těšínské Slezsko rozděleno do oblastí kontrolovaných orgány reprezentujícími polské obyvatelstvo (Rada Narodowa dla Księstwa Cieszyńskiego) a české obyvatelstvo (Zemský národní výbor pro Slezsko), přičemž dělicí čára byla určena dohodou. Podle této dohody se otázka konečného řešení hranice ponechávala vládám obou států. Polsko usilovalo o celkovou obnovu polské státnosti, přičemž otázka Těšínska byla v té době pro něj druhořadá. Pro československou vládu byla oblast Těšínska prioritní, a to kvůli velkému průmyslovému potenciálu, který mohl podstatným způsobem posílit ekonomiku nově vzniklého státu, strategickému významu Košicko-bohumínské dráhy, která Slezsko protínala, ale hlavně pro historickou přínáležitost Těšínského knížectví k zemím Koruny české. V roce 1919 přerostl spor o Těšínsko v otevřený konflikt.

Polsko argumentovalo etnickým složením Těšínska a právem na sebeurčení národů, Československo zase historickou přínáležitostí těšínského území k českým zemím a nevyhraněným národnostním složením obyvatel Těšínska prezentujícím se velkým množstvím Šlonzáků. Sami Šlonzáci se často za Poláky nepovažovali.

⁶⁸ 1909 – založení Slezské lidové strany vedené Josefem Koždoněm.

Na poválečných mírových jednáních v polovině dubna 1919 byl delegací Spojených států přednesen návrh na plebiscitní řešení konfliktu. Plebiscit měl mít informativní charakter, z jehož závěru mělo být dohodovými velmocemi určeno konečné rozdělení sporného území. Po neúspěšných jednáních na bilaterální úrovni, včetně bojkotu příprav na plebiscit polskou stranou, se polská a česká vláda rozhodly upustit od plebiscitu, a prohlásily aktem z 10. července 1920 v belgických lázních Spa, že přijímají, aby hranice území byly určeny čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými.

Na základě tohoto prohlášení bylo vydáno dne 28. července 1920 „Rozhodnutí konference velvyslanců o Těšínsku, Oravě a Spiši“, jímž byly určeny hranice mezi Polskem a Československem. Otázky státního občanství obyvatel tohoto území byly upraveny usnesením československo-polské delegace v Opavě ze dne 16. června 1922 na základě výše citovaného rozhodnutí. Státní občanství *ipso jure* nabyly osoby, které na bývalém území plebiscitním, tvořícím nyní součást Československa nebo Polska, měly domovské právo ode dne 1. ledna 1914 nebo tam měly bydliště ode dne 1. ledna 1908. Právo státního občanství měly tyto osoby ve státě, v němž leží nyní jejich obec domovská, resp. obec, bydliště.

Závěry konference velvyslanců byly pojaty do Smlouvy mezi Československem a Polskem o otázkách právních a finančních, uzavřené dne 23. dubna 1925, č. 56/1926 Sb. z. a n., a to se zpětným účinkem.

4.2.2 Těšínsko v letech 1938 - 1945

V meziválečném období se na území československého Těšínska snížil počet cizinců – při sčítání lidu v roce 1920 to bylo 38 211 cizinců, v roce 1930 klesl jejich počet na 15 419, z toho bylo 12 844 polských státních příslušníků. Zajímavostí jistě je, že z uvedeného počtu se jen 6 324 přihlásilo k polské národnosti. Počet Poláků byl později jedním z důvodů k anexi Těšínska beckovským Polskem v roce 1938.⁶⁹ Svými územními požadavky vůči československému státu nahrálo Polsko Hitlerovi, jehož obětí se stalo po sovětsko-

⁶⁹ Polský ministr zahraničí Józef Beck prohlásil v létě 1938, že v Československu žije 250 tis. Poláků.

německém paktu.⁷⁰ Od 1. září 1939 bylo Polsko během dvou týdnů dobyt a rozděleno mezi Německo a Sovětský svaz. Těšínsko bylo připojeno k Hornímu Slezsku a přímo anektováno do Německé říše.

Protože v samotném těšínském Slezsku tvořili němečtí státní příslušníci jen relativní většinu (Čechů a Poláků bylo v součtu více), zahájily německé úřady germanizaci v podobě přihlášení se k německé národnosti podpisem tzv. volkslisty, která se však vztahovala pouze na polské státní příslušníky. Pozdějším rozšířením nařízení o německé volkslistě bylo možné, aby žádost o zápis podávaly i osoby s českou státní příslušností.

Německá volkslista byla rozdělena do čtyř oddělení a jejím prostřednictvím se nabývala německá státní příslušnost.⁷¹ První a druhé oddělení volkslisty bylo určeno pro osoby, které se hlásily k německé národnosti jako bývalí českoslovenští⁷² nebo polští státní občané již v meziválečném období (tzv. volksdeutsche), a dále osoby z řad kategorie Šlonzáků s výraznými německými rysy, resp. „zásluhami“. Tito volkslistáři měli oproti nižším oddělením řadu výhod, nebyli však rovnoprávnými příslušníky Německé říše jako němečtí státní příslušníci, ale měli jen zatímní práva občanů.⁷³ Osoby, které splnily podmínky pro zápis do volkslisty oddělení 1. a 2. nabyli německou státní příslušnost dnem 26. října 1939. Do třetího oddělení byly zapisovány osoby, které měly německý původ, i když pouze částečný, a osoby, které se v roce 1939 hlásily k tzv. slezské národnosti. Tyto osoby získaly německou státní příslušnost do odvolání.⁷⁴ Do 4. oddělení volkslisty byly zapsány ostatní osoby

⁷⁰ Představitelé šlonzakovského hnutí v kritickém období tvrdili, že na československém Těšínsku žije 50 tisíc Němců a 100 tisíc Šlonzáků a tamější obyvatelstvo je vesměs proněmeckého smýšlení.

⁷¹ Do vydání směrnic o nabývání německé volkslisty bylo možno v Horním Slezsku nabýt německou státní příslušnost podle nařízení ze dne 20. dubna 1939 (Reichsgesetzblatt, část 1, str. 815, roč. 1939); viz. PLÁČEK, V. *Město Karviná za nacistické okupace*, Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, Karviná, 1968, s. 205.

⁷² Za polské státní příslušníky se považovaly i ty osoby, které za ně byly prohlášeny Polskem v roce 1938.

⁷³ Němečtí státní příslušníci měli privilegované postavení; jejich výsady byly odstupňovány podle druhu státní příslušnosti – říšskoněmecká, příslušnost získaná volkslistou a které oddělení volkslisty.

⁷⁴ Podle § 5 odst. 2 Nařízení o německé volkslistě bylo možné získání německého občanství odvolat do deseti let. Po zřeknutí se desetileté lhůty na odvolání došlo ke konečnému nabytí německé státní příslušnosti.

slovanského původu, politicky nespolehlivé apod. Tyto osoby obdržely německou státní příslušnost do odvolání naturalizací; co do občanských práv měly stejné postavení jako Poláci bez volkslisty.

Po ukončení 2. světové války byl institut volkslisty zrušen. Pro řešení otázky státního občanství volkslistářů se stal rozhodujícím, stejně jako v případě Hlučíňanů, ústavní dekret prezidenta č. 33/1945 Sb., především ustanovení § 1 odst. 4 a § 2 odst. 1. V této souvislosti bylo některými českými spolky poukazováno na to, že postup vůči obyvatelům Těšínska je benevolentnější než v případě Hlučíňanů. Zde je však třeba si uvědomit, že podstata národnostních problémů obou území byla založena na zcela odlišných historických východiscích a odlišném společenském vývoji.

4.3 Bipolismus obyvatel Hlučínska a Těšínska

Vzhledem k historickému vývoji Hlučínska a státoobčanskému postavení obyvatel v minulosti mají obyvatelé Hlučínska, případně jejich potomci žijící mimo toto území, možnost požádat příslušný německý úřad o zjištění, zda jim zůstalo německé občanství zachováno. Stejnou možnost mají obyvatelé Těšínska, avšak vzhledem k odlišnému vývoji je tato možnost determinována vlastnictvím volkslisty 1. nebo 2. oddělení (ve výjimečných případech 3. oddělení) jejich předků.

Německé státoobčanské právo je, stejně jako české, založeno na principu *ius sanguinis*, to znamená, že nabytí státního občanství narozením je vázáno na pokrevní svazek – právo krve. Státní občanství se tedy „dědí po předcích“ a vzhledem k tomu, že v nedaleké historii obyvatelé zmiňovaných území německými státními občany byli, přiznává platné německé právo toto státoobčanské postavení i jejich potomkům, jako etnickým Němcům.

Tyto osoby se mohou obrátit s žádostí o zjištění německého občanství na příslušný úřad, kterým je pro osoby žijící v zahraničí Spolkový správní úřad v Kolíně (Bundesverwaltungsamt Köln); osoby s trvalým pobytem na území Německa se musí obrátit na příslušný vnitrostátní orgán spolkové země.

Podle sdělení Spolkového správního úřadu je účelem zjišťovacího řízení ověření, zda navrhovatel je německým občanem. Při posuzování německého občanství se přihlíží k různým faktorům, které mohou mít vliv na nabytí a pozbytí německého občanství. Mohou to být osobní nebo rodinné události (např. narození) nebo politický a právní vývoj právní úpravy,

jako je např. kolektivní naturalizace během 2. světové války, nebo nabytí cizí státní příslušnosti. K ověření německého občanství se předkládají matriční doklady žadatele i jeho předků (rodné, oddací a úmrtní listy), potvrzení o domovské státní příslušnosti včetně jejího průběhu, příp. jiné doklady dle posouzení Spolkového správního úřadu.

Při zjišťování německého státního občanství u osob, jejichž předkové pocházejí z území Hlučínska a Těšínska jsou podle sdělení Spolkového správního úřadu aplikovány níže uvedené právní základy.

- § 1 odst. 1 písm. a) prvního zákona k úpravě otázek o státním občanství (1. StAREgG)⁷⁵ ze dne 22. února 1955 (BGBl I s. 65)⁷⁶ ve spojení se Smlouvou mezi Německou říší a Československou republikou o otázkách státního občanství a opce ze dne 20. listopadu 1938 (RGBl. II, s. 895),⁷⁷
- § 1 odst. 1 písm. d) prvního zákona o úpravě otázek o státním občanství (1. StAREgG) ze dne 22. února 1955 ve spojení s Nařízením o německé volkslistě a německé státní příslušnosti na začleněných Východních územích ze dne 4. března 1941 (RGBl. I, 118),⁷⁸ ve znění druhého Nařízení o německé volkslistě a německé státní příslušnosti ze dne 31. ledna 1942 (RGBl. II, 51).

Osobám, u kterých bylo zjištěno, že zůstaly německými státními občany, je vydán doklad o státní příslušnosti (Staatsangehörigkeitsausweis)⁷⁹ a dle sdělení Spolkového správního úřadu mají takové osoby všechna práva a povinnosti státního občana Spolkové republiky Německo. Bohužel, počet kladně či záporně vyřízených žádostí úřad nesčítá a proto není k dispozici.

⁷⁵ Staatsangehörigkeitsgesetz + Regelung - nařízení k zákonu o státním občanství.

⁷⁶ Bundesgesetzblatt tj. Spolková sbírka zákonů.

⁷⁷ Reichsgesetzblatt, tj. Říšská sbírka zákonů.

⁷⁸ Nařízení, které mělo za cíl zařazení obyvatel na německém území za 2. světové války do kategorií podle kritérií „vhodnosti“ sestavených Heinrichem Himmlerem (volkslista).

⁷⁹ Doklad o německé státní příslušnosti vydávaný Spolkovým správním úřadem v Kolíně obyvatelům Hlučínska a Těšínska je uveden v příloze č. 3, této práce.

Nicméně lze konstatovat, že velká část obyvatel Hlučínska, Těšínska a ostatních osob, jejichž předci z těchto oblastí pocházeli a kteří splňovali (nebo se aspoň domnívali, že splňují) kritéria pro přiznání německé státní příslušnosti, požádali o zjištění německého státního občanství u Spolkového správního úřadu v Kolíně. Odbornou pomoc soudních tlumočnicků do německého jazyka jim poskytovali PhDr. Helena Slavičková z Opavy a Mgr. Josef Melecký z Kravař u Hlučína. Pan Melecký současně navázal kontakt s Velvyslanectvím Spolkové republiky Německo a zprostředkoval vydávání německých cestovních dokladů v Kravařích, na základě předchozího pozitivního zjištění německého občanství. Oba shodně potvrdili, že největší zájem o potvrzení německé příslušnosti nastal v letech 1995 – 2003, tedy bezprostředně po uvolnění hranic, kdy osoby mající nárok na přiznání německého občanství se o této možnosti postupně dozvídaly. Oba rovněž potvrdili, že počet osob, které požádaly o zjištění německé příslušnosti, byl v řádu tisíců. O velkém zájmu svědčí také množství vydaných potvrzení o způsobu nabytí státního občanství České republiky Okresními úřady v Opavě a Karvině, které bylo nutné k žádosti o zjištění předložit.⁸⁰ Tato potvrzení deklarovala průběh českého, resp. československého občanství všech osob, od kterých se německá státní příslušnost odvozovala, vč. osoby, jíž se zjištění týkalo.

Osoby, kterým bylo německé občanství potvrzeno, využívají v současné době postavení německého státního příslušníka především pro účely uplatnění se na trhu práce ve Spolkové republice Německo, vzhledem k přechodnému období, které Německo vyjednalo pro nově přistoupivší státy Evropské unie. Přechodné období bylo Německem zavedeno vůči všem státům přistupujícím k 1. květnu 2004 s výjimkou Malty a Kypru. Čeští občané mohou na německý pracovní trh vstoupit pouze na základě platného pracovního povolení; jako bipolitě s německým občanstvím, však mají snadnější přístup k pracovnímu místu. V současné době uvolnilo Německo svůj trh práce pro nedostatkové pozice a absolventy německých škol. Volný pohyb pracovníků bude ve vztahu k České republice v rámci celé Evropské unie zaveden nejpozději 1. května 2011.

⁸⁰ Okresní úřad v Opavě vydal v letech 1995 – 2002 cca 18.000 potvrzení o způsobu nabytí státního občanství České republiky. Údaj byl ověřen z evidence uložené u Krajského úřadu Moravskoslezského kraje.

Jako občané s plnými právy státního občana Spolkové republiky Německo mají nárok na sociální a důchodové zabezpečení.

Německý cestovní doklad je využíván pro cestování do států s výhodnějším pobytovým režimem (v současné době např. Spojené státy, Kanada apod.).

Na příkladu Hlučínska a Těšínska lze demonstrovat, že obsah pojmu státního občanství tak, jak jej v rozsudku Nottebohm definoval Mezinárodní soudní dvůr v Haagu jako „*právní pouto (svazek), jehož základem je skutečné spojení zájmů, a citů spolu s existencí recipročních práv a povinností*“ je v tomto případě formální a je založen více na ekonomických vazbách, než na opravdovém (faktickém) spojení jednotlivce se státem, založeném na „přímé vazbě“ či „kvalitním spojení“ (*genuine link*).

5 ANALÝZA PRÁVNÍHO POSTAVENÍ BIPOLITŮ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Moravskoslezský kraj je regionem, na jehož území je, vzhledem k blízkosti hranic (hranice s Polskou republikou a Slovenskou republikou), vysoká koncentrace cizinců. Podle údajů Českého statistického úřadu bylo v roce 2005 v Moravskoslezském kraji celkem 19 337 cizinců a nejpočetnější skupinu tvořili státní příslušníci Slovenska a Polska, přičemž Poláci v zastoupení dominují.⁸¹ Obecně lze říct, že charakteristika kraje z hlediska zastoupení cizinců neodráží regionální odlišnosti, ale to, jaké národnosti jsou v kraji nejpočetněji zastoupeny.

Početní statistika bipolitů je ovšem problematická, ne-li nemožná. Podle ustanovení § 33 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, je-li někdo v rozhodné době státním občanem československým (českým) a považuje-li ho za svého příslušníka také jiný stát, je rozhodné státní občanství československé (české) nebo, je-li někdo v rozhodné době zároveň příslušníkem několika cizích států, rozhoduje státní příslušnost nabytá naposledy. V právních vztazích týkajících se bipolity je tedy určující státní občanství České republiky, jiné státní občanství je nerozhodné. Bipolitismus českých občanů není předmětem žádných statistik, a podle mého názoru není možné takový údaj zcela přesně podchytit. Určitou vypovídací schopnost by mohlo mít snad jen sčítání lidu prováděné v pravidelných desetiletých intervalech, do něhož by otázka bipolitismu byla zařazena; i tak by tento údaj byl neúplný, vzhledem k bipolitům žijícím v zahraničí.

Z předchozích kapitol této práce je však zřejmé, že na území Moravskoslezského kraje žije početná skupina osob s dvojitým státním občanstvím a to především s německým (obyvatelé Hlučínska a Těšínska), polským a slovenským státním občanstvím. S ohledem na předchozí zpracovávanou tematiku, se v následujících kapitolách zaměřím na státoobčanské postavení bipolitů s německým občanstvím a pro dominující prvek a svázanost s Těšínskem, také na bipolity s polským občanstvím. Předmětem těchto kapitol bude rámcová komparační analýza jejich státoobčanského postavení v souvislosti s právy a povin-

⁸¹ Za cizince se podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, považují osoby, které nemají české státní občanství, resp ani jedno z jejich státních občanství není české.

nostmi vyplývajících ze Základního zákona Spolkové republiky Německo a Ústavy Polské republiky a vymezení možných problémů či příležitostí s tímto postavením souvisejících.

5.1 Právní postavení bipolitů s německým nebo polským občanstvím

Základní zákon Spolkové republiky Německo ze dne 23. května 1949 (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, dále jen Ústava SRN) a Ústava Polské republiky ze dne 2. dubna 1997 (Konstytucji Rzeczpospolita Polska, dále jen Ústava Polska) jsou obsahově velmi odlišné. Důvodem je federativní uspořádání Německa, pro které je Ústava SRN hierarchicky nejvyšším právním předpisem zavazujícím zákonodárce jednotlivých spolkových zemí při vydávání vnitrostátních právních předpisů. Nicméně jako základní zákon obsahuje katalog základních práv a povinností německého občana. Ostatně již v preambuli zavazuje své občany „*Tento Základní zákon je platný pro všechny německý lid.*“ Oproti tomu Polská ústava jako závazný pramen všeobecného práva unitárního státu upravuje polský politický, sociální a ekonomický systém a stanovuje základní práva a svobody polských občanů mnohem podrobněji. Konkrétní vymezení práv a povinností vyplývajících bipolitům z jejich státoobčanského postavení, by se vymykal rozsahu a zaměření této práce, proto se zaměřím jen na práva a povinnost uvedená v ústavách obou zemí.

Branná povinnost

Jednou ze základních povinností občana vůči státu, jehož je státním občanem, je branná povinnost. Takovou povinnost stanoví jak Ústava SRN v Čl. 12a.: „*Muži, kteří dosáhli osmnáctého roku věku, mohou být povoláni ke službě v ozbrojených silách, ve sboru ochrany hranic nebo k útvaru civilní obrany,*“ tak Ústava Polska v Čl. 85: „*Obrana vlasti je povinností polských státních občanů*“.

Bipolita s českým a německým nebo polským státním občanstvím je vázán povinností obrany ke dvěma státům. Možné negativum tohoto postavení je však v těchto případech regulováno Evropskou úmluvou o státním občanství, která v Čl. 21 upravuje plnění branné povinnosti při několikerém státním občanství a stanoví, že osoby, které mají státní občanství dvou nebo více smluvních států, budou povolávány ke splnění své branné povinnosti vůči tomu státu, na jehož území mají obvyklý trvalý pobyt. Česká republika, Spolková republika Německo i Polská republika jsou signatáři citované úmluvy, a proto bipolita bude vykonávat brannou povinnost pouze vůči jednomu z nich. Může se však dobrovolně roz-

hodnout, že brannou povinnost splní vůči jinému smluvnímu státu, jehož je státním občanem.

Diplomatická ochrana

Možnou hrozbou bipolitismu zůstanou, podle mého názoru, sporné případy ve věci diplomatické ochrany. Domnívám se však, že vzhledem k notoricky známému případu Nottebohm, bude při řešení takového sporu posuzován opravdový vztah (genuine link) občana k danému státu založený na dlouhodobém pobytu na jeho území, jakož i na sociálních a ekonomických vazbách.

Loajalita prezidenta

Možnou hrozbou bipolitismu může být loajalita prezidenta, který má české a polské občanství. Ani Ústava České republiky a také Ústava Polska neobsahují omezení k výkonu funkce prezidenta, pokud se týká bipolitismu. Nastoupení do úřadu prezidenta je vázáno na složení přísahy věrnosti státu; nakolik je však jeho loajalita silná, je zřejmě již záležitostí morálního imperativu (např. podle Čl. 63 Ústavy České republiky a Čl. 134 Ústavy Polska je prezident vrchním velitelem ozbrojených sil). Záměrně zde neuvádím funkci prezidenta SRN, neboť jeho funkce jsou podle Ústavy SRN značně omezené.⁸²

Právo pobytu a zákaz vyhoštění ze země

Podle Čl. 11 Ústavy SRN požívají všichni Němci práva svobody pohybu na celém spolkovém území; stejné vymezení práva pobytu obsahuje i Ústava Polska, když v Čl. 52 říká že: „polský státní občan nesmí být vypovězen ze země, návrat na území státu mu nelze odeprít.“ Bipolita tak může využít tohoto práva v obou zemích, jejichž je státním občanem. Jen pro připomenutí, právo pobytu je v českém ústavním pořádku vyjádřeno v čl. 14 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Obdobně jako právo pobytu je ústavami daných států upraven zákaz vyhoštění občana ze svého území.

K právu pobytu občana na území České republiky a zákazu jeho vyhoštění ze země se v souvislosti s přijetím evropského zatýkacího rozkazu (rámcové rozhodnutí Rady EU

⁸² Prezident SRN není vrchním velitelem německých ozbrojených sil (Bundeswehr); tím je v době míru ministr obrany a v době války spolkový kancléř.

ze dne 13. června 2002) vyjádřil Ústavní soud, který ve svém nálezu ze dne 3. května 2006 sp. zn.: Pl. ÚS 66/04 týkající se návrhu na zrušení některých ustanovení trestního řádu a trestního zákona konstatoval, že předání českého občana k trestnímu řízení do členského státu EU není porušením zmiňovaného Čl. 14 odst. 4 Listiny, neboť umožňuje pouze časově omezené předání občana pro jeho stíhání v členském státě EU; občan zůstává i nadále pod ochranou České republiky. Rámcové rozhodnutí bylo do českého právního řádu implementováno novelou trestního řádu zákonem č. 539/2004 Sb. Ústava SRN právo toto německého občana redukuje již ústavním právem, když v Čl. 16 odst. 2 dovětkem stanoví, že: „*při uplatnění základních zásad právního státu, lze zákonem upravit odchylně vydání osob členskému státu Evropské unie nebo Mezinárodnímu soudnímu dvoru*“.

Před přijetím Rámcového rozhodnutí měli tedy bipolité možnost se skrývat v obou domovských státech, protože však Česká republika, Polsko i Německo jsou rámcovým rozhodnutím Rady EU vázány, tato „výhoda“ v současné době již pominula.

Právo na zachování státního občanství

Ústavním právem zaručené zachování státního občanství obsahuje bez výjimek jen Ústava Polska, když v Čl. 34 odst. 2 stanoví, že: „*polský státní občan nemůže polskou státní příslušnost ztratit, ledaže se jí sám vzdá*.“ Ústava SRN již obsahuje výjimku, na základě které smí ztráta státní příslušnosti nastat jen na základě zákona a proti vůli postižené osoby jen tehdy, nezůstane-li tato bez státní příslušnosti. Obdobně je toto právo upraveno v České republice, když Ústava v Čl. 12 stanoví, že nikdo nesmí být proti své vůli zbaven státního občanství a současně určuje, že způsoby nabývání a pozbývání státního občanství České republiky stanoví zákon. Tento zákon připouští ztrátu českého státního občanství v důsledku nabytí cizího. Zde považuji za nutné poznamenat, že nový návrh zákona o státním občanství od uvedeného upouští, a pozbytí české občanství tak v budoucnu bude možné jen prohlášením z vlastní vůle.

Ústavou zaručené právo zachování státního občanství obsahuje jen polská ústava a umožňuje tak bez výjimek výkon práv státního občana s možností nabýt jiné státní občanství bez omezení; bohužel však musí počítat se ztrátou občanství českého (s výjimkou narození nebo uzavření manželství).

Výkon povolání

Stejně jako v Ústavě České republiky, je i v ústavách SRN a Polska podmíněn přístup k voleným funkcím a k některým povoláním existencí státního občanství daného státu. Tak například Ústava SRN v Čl. 33 odst. 2 stanoví, že: *každý Němec má podle své způsobilosti, schopností a odborného výkonu stejný přístup ke každému veřejnému úřadu.* Zásadu rovnosti v přístupu k veřejné službě obsahuje i polská ústava, když v Čl. 60 deklaruje že: *polští státní příslušníci požívající plných občanských práv, mají přístup k veřejné službě na základě rovnosti.* Polské státní občanství je podmínkou členství v zákonodárných sborech (Sejm a Senát).

Pozitivem vyplývajícím z bipolarismu je tedy oprávnění ucházet se o přístup k povoláním, u nichž je podmínkou státní občanství.

Ostatní práva a povinnosti

Jak jsem již zmínila výše, je Ústava SRN poněkud kusá, pokud se týká práv a povinností státního občana Spolkové republiky Německo, neboť uvádí pouze ta základní, a bližší přenechává spolkovým zemím. Nicméně mezi další pozitiva bipolarity s německým občanstvím lze, s ohledem na národní opatření uplatňované Německem při vstupu na pracovní trh vůči českým státním občanům, zařadit právo na sociální pojištění, státní sociální podporu, sociální péči, dávky v nezaměstnanosti nebo zdravotní péči.

V Moravskoslezském kraji může být aktuální již zmiňované právo příslušníka národnostní menšiny na úřední jednání v jazyce národnostní menšiny. Jen pro připomenutí uvádím, že ustanovení § 16 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, přiznává občanu České republiky příslušejícímu k národnostní menšině, právo činit podání a jednat v jazyce své národnostní menšiny. Ve vztahu k řešené problematice se může jednat o osobu žijící dlouhodobě v Polsku či Německu, která pozbyla československé státní občanství v souvislosti se smlouvou o zamezení vzniku dvojího státního občanství, a později nabyla zpět státní občanství České republiky podle zákona č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů. Čistě teoreticky si můžeme představit i situaci, kdy se český státní občan žijící na území České republiky se souběžným německým občanstvím získaným po předcích, obrátí na správní orgán v německém jazyce s poukazem na citované ustanovení.

Přestože ve výše zmiňovaném případě uvádím právo přiznané českým právním předpisem na úrovni zákona, dá se obdobné očekávat i na území Polska, když Ústava Polska přiznává v Čl. 35 polským státním občanům, kteří tvoří národnostní menšiny svobodu pěstování a rozvoje vlastní řeči a kultury. Mimo to je Polská republika (stejně jako SRN) signatářem již zmiňované Evropské charty regionálních a menšinových jazyků.

6 ZHODNOCENÍ PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY A ÚPRAVY DE LEGE FERENDA SE ZŘETELEM NA BIPOLITISMUS

6.1 Stručná komparace platné právní úpravy a věcného návrhu zákona o státním občanství

Státní občanství je, jak již bylo řečeno výše, ústavním právem a principy nabývání a pozbývání státního občanství České republiky lze, vzhledem k rámcové úpravě uvedené v Čl. 12 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, měnit pouze normou stejné nebo vyšší právní síly. Při návrhu řešení spojených s negativy či pozitivy bipoilitismu ve vztahu k České republice je tedy možné navrhnout změnu státoobčanského právního předpisu, příp. konkrétní záležitosti upravit smluvně cestou multilaterálních smluv. Státoobčanské právní normy patří přitom k nejstabilnějším předpisům.

V následující stručné komparaci se v souladu s tématem této práce zaměřím pouze na instituty, které měly, nebo v současné době mají vliv na vznik bipoilitismu a vzhledem k tomu, že změny lze provádět pouze zákonnou normou, uvedu hodnocení navržených změn z mého pohledu.

Platná právní úprava (zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky) byla koncipována a navržena v časové tísní vzniklé v souvislosti s rozpadem České a Slovenské Federativní Republiky v roce 1992. V době svého přijetí vycházela z principu výlučného státního občanství a předcházení vzniku dvojího příp. více-
rého státního občanství. Ačkoli byla postavena na těchto zásadách, umožňovala vznik dvojího občanství a to především institutem nabytí státního občanství narozením. Ostatně tento způsob vzniku bipoilitismu je obecně nejčastější a obsahovaly jej i předchozí úpravy. Vedle toho bylo možné nabytí dvojí občanství v souvislosti s uzavřením manželství a v konkrétních případech také udělením, jestliže byla prominuta podmínka vyvázání se z dosavadního státního svazku. Od data účinnosti právní úpravy tj. od 1. ledna 1993 byla právní úprava šestkrát významně novelizována a jednotlivými novelami opouštěla princip jediného občanství. Ten byl současně zvýrazněn postupným ukončením platnosti dvoustranných smluv o zamezení vzniku dvojího státního občanství. Na základě Analýzy právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství zpracované Ministerstvem vnitra v roce

2005, byl zpracován nejprve věcný záměr nového zákona o státním občanství a v květnu roku 2009 byl Ministerstvem vnitra předložen návrh nového zákona o státním občanství.

V návaznosti na výše uvedené lze spatřovat především níže uvedené významné rozdíly v pojetí bipoilitismu mezi platnou a navrhovanou právní úpravou.

V případě určení otcovství reaguje navrhovaná úprava na poměrně často v praxi zneužívaný institut, když při zachování tohoto způsobu nabytí stanoví, že dítě narozené mimo manželství cizí státní občance nebo ženě bez státního občanství, k němuž bylo určeno otcovství státním občanem České republiky, nabývá státní občanství České republiky uplynutím šesti měsíců ode dne, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství, v případě určení otcovství před narozením dítěte uplynutím šesti měsíců od narození nebo ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o určení otcovství před soudem.

Přestože tento institut nic nemění na státoobčanském postavení dítěte podle platné úpravy, považují za vhodné jej zmínit, neboť legislativně důsledným zpracováním významně eliminuje nepříznivé důsledky současného zneužívání tohoto institutu při zachování principu právní jistoty.

Institut nabytí státního občanství nalezením na území České republiky, v praxi výjimečný, dozná v budoucnu změny v přístupu k bipoilitismu tím, že stanovuje lhůtu šesti měsíců k prokázání domovského občanství nalezence a po jejich uplynutí zavádí koncept nevyvratitelné právní domněnky. Pozdějším zjištěním původního státního občanství již nalezená osoba neztrácí občanství České republiky.

Nabytí státního občanství udělením je institutem, který v budoucnu projde, vedle institutu nabytí občanství prohlášením, nejvýznamnějšími změnami. Oproti platné právní úpravě bude klást na žadatele větší nároky, pokud se týká prokázání jeho integrace z hlediska sociálního, pracovního a rodinného. Předpokládá se především zpřísnění podmínky prokázání deklarovaných příjmů a finančního zajištění žadatele, prokázání trestní zachovalosti i ve státech, ve kterých žadatel pobýval v předchozích deseti letech déle, než šest měsíců, nově bude upraveno prokázání znalosti ústavního systému a základní orientace v historických, zeměpisných a kulturně společenských reáliích. Základním předpokladem pro nabytí státního občanství udělením zůstane i nadále povolený trvalý pobyt na území České republiky, přičemž navržená právní úprava počítá s kratší délkou pobytu pro občany členských států Ev-

ropské unie s tím, že návrh zdůvodňuje jejich snadnější integraci v souvislosti s volným pohybem a pobytem, volným pohybem pracovním sil, apod.

S tímto navrhovaným řešením souhlasím, je podle mého názoru koncepčně vyvážené a ve svém důsledku zajišťuje skutečnou integraci cizince do české společnosti. Prokázáním splnění podmínek si žadatel uvědomí vážnost učiněného kroku a těsnější sepětí s budoucím domovským státem.

Zachována zůstane podmínka pozbytí dosavadního státního občanství cizince, přičemž za tímto účelem bude v navržené úpravě výslovně uveden institut příslibu udělení státního občanství, aby si žadatel mohl opatřit doklad o pozbytí státního občanství z domovského státu.

Pouze u tohoto institutu zůstane v budoucnu zachována zásada předcházení vzniku dvojího státního občanství, když navrhovaná úprava v celkové konstrukci od zásady jediného občanství upouští. Stanoví totiž jako jedinou možnost pozbytí státního občanství prohlášením o vzdání se státního občanství České republiky. Zde je nutno připomenout, že s vypuštěním podmínky předložení dokladu o pozbytí dosavadního státního občanství počítala ve své návrhové části Analýza zpracovaná Ministerstvem vnitra v roce 2005; na základě usnesení vlády České republiky č. 254 ze dne 17. března 2008 však tato podmínka byla v návrhu zákona o státním občanství zachována.

Domnívám se, že uvedená podmínka bude zakládat nerovné postavení mezi „budoucími“ a stávajícími občany, když v návrhu zákona je vypuštěn institut pozbytí státního občanství v důsledku nabytí cizího. Stávajícím občanům České republiky tak bude umožněn bipolitismus, zatímco „budoucími“ občanům, jimž bylo občanství přislíbeno, nikoli. Nezachovají si tak právní vazby na svůj domovský stát, ačkoliv s domovským státem je pojí rodinné a emocionální svazky. Některé státy přitom institut propuštění ze státního svazku neznají (např. Alžírsko, Jemen) nebo takový doklad v praxi nevydávají (např. Řecko, Sýrie), a tak i v některých případech bude mezi žadateli založeno nerovné postavení. Navrhovala bych tuto poslední překážku k bipolitismu vypustit. Souhlasím s Andreou Baršovou, že v řízení

o udělení státního občanství by měla být uplatněna konstrukce nabytí občanství jako právního nároku, i když za přísně stanovených podmínek.⁸³

Navrhovaná právní úprava připouští vznik dvojího a vícero státního občanství u všech forem nabytí, mimo posledně uvedené, a reaguje tak na společenské změny ve vývoji státního občanství směrem k liberálnímu přístupu k dvojímu a vícero státnímu občanství. S takovým záměrem nelze jinak, než souhlasit.

Na závěr bych ráda citovala názor Vratislava Pěchoty reagující na problémy související s bipolarismem publikovaný v roce 1995, a jež použili ve své publikaci „Státní občanství – komentář“ také autoři Miloš Valášek a Viktor Kučera, neboť naprosto přesně vystihuje mé vnímání celé problematiky. *„Ve světě, v němž padají hranice a nastoluje se svoboda pohybu lidí, zboží a jiných hodnot, je nutno se vznikem dvojího občanství počítat. Státní občanství nelze srovnávat s manželstvím, jež vzniká ze svobodné vůle stran a v němž je monogamní svazek odůvodněn morálním imperativem a ekonomickými a sociálními ohledy. Státní občanství je formálním svazkem veřejnoprávním, jež se formuje pod vlivem okolností, které nejsou nutně formovány svobodnou vůlí jednotlivce. Většinou jsou determinovány umístěním jednotlivce (narozením, přesídlením) do určitého prostředí, v němž se jednotlivec snaží dosáhnout maximálního využití svých schopností a práv. Ekonomické tlaky, sociální dislokace nebo politické důvody jej začasť nutí k dočasnému či trvalému přemístění. Přitom si většina těchto lidí zachovává emocionální a rodinné svazky se zemí svého původu. Jejich loajalita k zemi původu zůstává nezmenšena složením příslahy státu, v němž se usídlili a jehož občanství nabyli.“⁸⁴*

⁸³ Blíže viz BARŠOVÁ, A. Děti přistěhovalců mají mít šanci stát se Čechy, rozhovor s Andreou Baršovou, [on-line]. [citováno 2010-04-04]. Dostupný na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957138>.

⁸⁴ Blíže viz PĚCHOTA, V. *Otázky dvojího státního občanství ve světle československo-americké smlouvy z roku 1928 a amerického práva*, Právník, 1995, č. 7, s. 671.

ZÁVĚR.

Hlavním cílem této práce bylo postihnout problematiku bipolitismu vztahující se k českému státoobčanskému právu od samotného vzniku české státnosti a nastínit základní rysy ve vývoji právního vztahu občan – stát směřující k preferenci lidských práv, která jsou od vůle státu neodvislá a která v konečném důsledku mají vliv na liberalizaci v přístupu k dvojímu státnímu občanství.

Teoretická část byla zaměřena na základní pojmové vymezení státního občanství v obecné státovědě, jeho význam a obsah, který byl v minulosti definován na půdě mezinárodního práva, a jakkoliv se změnilo společenské, politologické, kulturní a právní poměry ve společnosti, jeho determinanty zůstávají stále stejné. Státní občanství je základním znakem každého svrchovaného státu a nepřímo jej dotváří, neboť je spojujícím prvkem mezi jeho obyvatelstvem a státem samotným. Z tohoto důvodu je institut státního občanství upraven v předpisech nejvyšší právní síly – v ústavě a ústavních zákonech. Jakákoliv změna v přístupu k možnému bipolitismu je tedy možná jen cestou zákonné úpravy. Z obousměrného státoobčanského vztahu vznikají jeho subjektům vzájemná práva a povinnosti, která jsou dynamickou složkou ve vývoji tohoto institutu.

Československá republika vstupovala do svého začátku se zásadou jediného státního občanství, kterou posilovala pozdějšími bilaterálními vztahy zamezujícími vzniku dvojího občanství. Negativní přístup k bipolitismu byl ostatně celosvětovým fenoménem první poloviny dvacátého století. S rozvojem lidských práv se čím dál tím víc do popředí dostávalo i nezadatelné lidské právo na vlastní integritu ve společnosti, aniž by bylo omezováno místem pobytu. Evropské sblížení význam bipolitismu posílilo, neboť zavedením evropského občanství přiznalo obyvatelům členských států některá práva, jimiž ve většině disponuje pouze svrchovaný stát. Platná právní úprava, ač postavena na zásadě jediného občanství se změnám ve společnosti neubránila a postupnými novelizacemi připouštěla stále většímu okruhu osob získat dvojí občanství.

V praktické části je věnován prostor pro vymezení negativ a pozitiv bipolitismu v obecné rovině. Z analýzy těchto protikladů vyplývá, že převažují pozitiva a příležitosti bipolitismu; pokud se týká jeho negativ, jsou zatížením především pro stát.

Málo známou kapitolou českého státoobčanského práva je bipolitismus obyvatel Hlučínska a Těšínska. Přestože termín „obyvatelé“ není zcela přesný, neboť „přiznání“ německého

občanství po předcích není determinováno současným místem pobytu, ale místem pobytu jejich předků, tvoří stále vzrůstající početnou skupinu bipolitů. Přesnější statistiku osob, které požádaly o zjištění německého občanství se bohužel, nepodařilo získat vzhledem k tomu, že příslušný německý úřad takové žádosti neodlišuje od ostatních.

V návaznosti na tuto problematiku a s přihlédnutím k národnostnímu složení Moravskoslezského kraje, byla provedena komparace ústavních právních předpisů Spolkové republiky Německo a Polské republiky týkající se práv a povinností státních občanů s cílem určit negativa a pozitiva ve vztahu k právní úpravě České republiky. Ukázalo se, že možná negativa jsou úpravou branné povinnosti v Evropské úmluvě o státním občanství zúžena, naopak stále převažují pozitiva.

Poslední kapitolou je zhodnocení platné právní úpravy a komparace s nově navrženou právní úpravou se vztahem k bipolitismu, jíž je možné vytknout pouze omezení v přístupu k dvojímu občanství v případě udělení státního občanství České republiky. V umožnění dvojího občanství vidím, mimo jiné, prostředek k šíření české kultury a hodnot v zahraničí.

„Je možné být občanem dvou zemí, a současně být dobrým občanem obou.“

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické zdroje

- [1] ČERNÝ, V., ČERVENKA, V. *Státní občanství ČSSR*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1963, 238 s.
- [2] ČERNÝ, J., VALÁŠEK, M. *České státní občanství*. 1. vyd. Praha: Linde, 1996. 478 s. ISBN 80-7201-018-2.
- [3] FILIP, J. *Ústavní právo*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 535 s. ISBN 80-7239-036-8.
- [4] FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 458 s. ISBN 80-210-2592-1.
- [5] GAWRECKI, D. *Studie o Těšínsku 15. Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1999, 403 s. ISBN 80-902355-4-90.
- [6] HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství, komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 558 s. ISBN 978-80-7400-061-4.
- [7] KLOKOČKA, V., WAGNEROVÁ, E., *Ústavy států Evropské unie, 1. díl*. 2. vyd. Praha: Linde, 2004, 795 s. ISBN 90-7201-466-8.
- [8] KLOKOČKA, V. *Ústavy států Evropské unie, 2. díl*. 2. vyd. Praha: Linde, 2005, 335 s. ISBN 80-7201-556-7.
- [9] MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk. 1993, 468 s. ISBN 80-7239-160-7.
- [10] PLAČEK, V. *Prajzáci, aneb k osudům Hlučínska 1742-1960*. Hlučín: Kulturní dům Hlučín, 2000, 164 s. ISBN 80-902526-5-6.
- [11] PLAČEK, V. *Prajzáci II. aneb Hlučínsko ve staronové vlasti*. 1. vyd. Háj ve Slezsku: nakladatelství Maj, 2007, 235 s. ISBN 978-80-86458-24-3.
- [12] VALÁŠEK, M., KUČERA, V. *Státní občanství, komentář k zákonu o nabytí a pozbytí státního občanství ČR a vybrané související právní předpisy a mezinárodní dokumenty*. Praha: Linde, 2006. 287 s. ISBN 80-80-7201-625-3.

- [13] VEDRAL, J. *Správní řád:komentář*. 1. vyd. Praha: Bova Polygon, 2006, 1042 s. ISBN 80-7273-134-3.
- [14] VERNER, V. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. 1. vyd. Praha: Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa, 1947, 339 s.

Odborné články

- [15] FILIP, J. *K problémům mezinárodních smluv se vztahem ke státnímu občanství ČR*. Časopis pro právní vědu a praxi, roč. 29. č. 1, 1997, Brno: Masarykova univerzita. ISSN 1213-3140.
- [16] PĚCHOTA, V. *Otázky dvojího státního občanství ve světle československo-americké smlouvy z roku 1928 a amerického práva*. Právník, roč. 135. č. 7, 1995, Praha: Ústav státu a práva AV ČR. ISSN 1213-3140.
- [17] PLAČEK, V. *O řešení státní příslušnosti u Hlučíňanů*. Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy, roč. 29. č. 1, 2003, Opava: Matice slezská. ISSN 1213-3140.
- [18] PLAČEK, V. *Město Karviná za nacistické okupace*. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, 1968, Karviná: ISSN 1213-3140
- [19] STARÝ, M. *Ius incolatus – několik poznámek k českému právu obyvatelskému v době předbělohorské*. Právník, roč. 145. č. 12, 2006, Praha: Ústav státu a práva AV ČR. ISSN 0231-6625.

Právní předpisy

- [20] Ústavní zákon č. 236/1920 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského Republice československé.
- [21] Úmluva o naturalizaci mezi Československem a Spojenými státy č. 169/1929 Sb.
- [22] Ústavní dekret presidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.
- [23] Ústavní zákon č. 74/1946 Sb., o udělení státního občanství krajanům vracejícím se do vlasti.

- [24] Zákon č. 102/1947 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství sňatkem.
- [25] Zákon č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.
- [26] Zákon č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství.
- [27] Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci.
- [28] Zákon č. 165/1968 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství.
- [29] Zákon ČNR č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky.
- [30] Ústavní zákon č. 125/1970 Sb., kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č.143/1968 Sb., o československé federaci.
- [31] Zákon č. 88/1990 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství.
- [32] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- [33] Listina základních lidských práv a svobod č. 2/1993 Sb.
- [34] Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.

Judikatura

- [35] Nález Ústavního soudu ze dne 13. září 1994, č. 207/1994 Sb.
- [36] Nález Ústavního soudu ze dne 8. listopadu 1995, č. 6/1996 Sb.
- [37] Nález Ústavního soudu ze dne 5. května 1997, č. IV. ÚS/34/97
- [38] Rozsudek Nejvyššího správního soudu v Brně ze dne 30. května 2007, sp. zn. 1 As 62/2006 – 82.
- [39] Nález Ústavního soudu ze dne 8. března 1995, č. 55/1995 Sb.
- [40] Nález Ústavního soudu ze dne 3. května 2006, sp. Zn.: Pl. ÚS 66/04

Internetové zdroje

- [41] Analýza právní úpravy nabývání a pozbývání státního občanství [online].
[cit. 2010-02-22]. Dostupný na www.:
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2005/analyza.pdf>.
- [42] Nabývání nemovitostí cizinci v České republice – vývoj právní úpravy [online].
[cit. 2010-03-30]. Dostupný na www.: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nabyvani-nemovitosti-cizinci-v-ceske-republice-vyvoj-pravni-upravy-57106.html>.
- [43] Děti přistěhovalců mají šanci stát se Čechy – rozhovor s Andreou Baršovou [online].
[cit. 2010-04-02]. Dostupný na www:
<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957138>
- [44] Evropský zatýkácí rozkaz [online].[cit. 2010-04-02]. Dostupný na www:
<http://www.policie.cz/clanek/evropsky-zatykaci-rozkaz.aspx>
- [45] Přejícné období pro volný pohyb pracovníků [online].[cit. 2010-04-04]. Dostupný na www:<http://www.mpsv.cz/cs/1282>

Ostatní zdroje

- [46] Návrh věcného záměru ústavního zákona, kterým se mění Ústava České republiky, a věcného záměru zákona o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.
- [47] Návrh zákona o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

zák.	zákon
zák. čl.	Zákonný článek.
zák. ČNR	Zákon České národní rady
Sb.	Sbírka zákonů, dříve Sbírka zákonů a nařízení
Sb.soud. zák.	Sbírka soudních zákonů.
Sb. m. s.	Sbírka mezinárodních smluv
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
ř.z.	Říšský zákoník
čs.	československý
ČR	Česká republika
SR	Slovenská republika
ČSR	Československá republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
ČNR	Česká národní rada
EU	Evropská unie
Unie	Evropská unie
EHP	Evropský hospodářský prostor
odst.	odstavec
tzv.	takzvaný
č.	číslo
čl.	článek
odst.	odstavec
tzv.	takzvaný
EHP	Evropský hospodářský prostor

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P 1 Seznam právních předpisů státoobčanského práva

Příloha P 2 Doklad o volbě polského státního občanství

Příloha P 3 Osvědčení o státním občanství Spolkové republiky Německo

PŘÍLOHA P I: ZÁKLADNÍ PRAMENY PRÁVA STÁTNÍHO OBČANSTVÍ SEŘAZENÉ CHRONOLOGICKY

1. Všeobecný zákoník občanský – císařský patent ze dne 1. června 1811, č. 946 sb. soud. zák.
2. Vystěhovalecký patent ze dne 24. března 1832, č. 2557 sb. soud. zák., sb. pol. zák. sv. 60, č. 34
3. Dekret dvorské kanceláře ze dne 23. února 1833, č. 2595 sb. soud. zák., sb. pol. zák. sv. 61, č. 20
4. zákonný článek L/1879
5. zákonný článek IV/1886, o naturalizaci hromadných repatriantů
6. zákon Národního výboru ze dne 28. října 1918, č. 11 Sb., o zřízení samostatného státu Československého (čl. II)
7. Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem, podepsaná ve Versailles dne 28. června 1919, č. 217/1921 Sb.
8. Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, č. 507/1924 Sb.
9. Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, č. 508/1921 Sb.
10. Ústavní listina Československé republiky ze dne 29. února 1920, č. 121 Sb.,
11. Ústavní zákon ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v Republice československé
12. Smlouva mezi Republikou československou a Republikou rakouskou o státním občanství a ochraně menšin, podepsaná v Brně dne 7. června 1920, č. 107/1921 Sb.
13. Smlouva o státním občanství mezi republikou Československou a říší Německou, č. 308/1922 Sb., podepsaná v Praze dne 29. června 1920
14. Úmluva o naturalizaci mezi Československem a Spojenými státy ze dne 16. července 1928, č. 169/1929 Sb.
15. Zákon ze dne 29. dubna 1930, č. 60 Sb., jímž se provádí úmluva ze dne 16. července 1928 mezi Československem a Spojenými státy severoamerickými o naturalizaci

16. Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945, č. 33 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské ve znění vládního nařízení ze dne 22. dubna 1949, č. 116 Sb., o dalších přesunech působnosti ve veřejné správě
17. Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 24. srpna 1945, č. 60 Sb., o přípravě provedení smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945
18. Ústavní zákon ze dne 12. dubna 1946, č. 74 Sb., o udělení státního občanství krajanům, vracejícím se do vlasti, ve znění ústavního zákona ze dne 28. dubna 1948, č. 107 Sb. a zákona ze dne 22. února 1950, č. 25 Sb., kterými se prodlužuje lhůta k podání žádosti o udělení státního občanství krajanům, vracejícím se do vlasti, ve znění vládního nařízení ze dne 22. dubna 1949, č. 116 Sb., o dalších přesunech působnosti ve veřejné správě
19. Dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik ze dne 10. července 1946 o právu opce a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti, žijících v SSR na území volyňské gubernie, a československých občanů národnosti ukrajinské, ruské a běloruské, žijících na území Československa
20. Dohoda mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatelstva ze dne 27. února 1946, č. 145 Sb.
21. Ústavní zákon ze dne 13. září 1946, č. 179 Sb., o udělení státního občanství krajanům z Maďarska
22. Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945, č. 186/1946 Sb.
23. Zákon ze dne 29. května 1947, č. 102 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství sňatkem
24. Ústavní zákon ze dne 9. května 1948, č. 150 Sb., Ústava československé republiky
25. Zákon ze dne 25. října 1948, č. 245 Sb., o státním občanství osob maďarské národnosti
26. Zákon ze dne 13. července 1949, č. 194 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství

27. Zákon ze dne 24. dubna 1953, č. 34 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství
28. Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 8. srpna 1958, č. 47 Sb., o úmluvě mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o úpravě státního občanství osob s dvojím státním občanstvím
29. Zákon ze dne 17. října 1958, č. 72 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství
30. Ústavní zákon ze dne 11. července 1960, č. 100 Sb., Ústava československé socialistické republiky
31. Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 8. dubna 1961, č. 37 Sb., o Úmluvě mezi Československou socialistickou republikou a Maďarskou lidovou republikou o úpravě některých otázek státního občanství
32. Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 16. června 1966 č. 71 Sb., o Úmluvě mezi Československou socialistickou republikou a Polskou lidovou republikou o úpravě otázek týkajících se dvojího státního občanství
33. Ústavní zákon ze dne 27. října 1968, č. 143 Sb., o československé federaci
34. Zákon ze dne 19. prosince 1968, č. 165 Sb., o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství
35. Zákon ČNR ze dne 29. dubna 1969, č. 39 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky
36. Ústavní zákon ze dne 20. prosince 1970, č. 125 Sb., kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci
37. Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 1. dubna 1974, č. 37 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Německou demokratickou republikou o úpravě dvojího státního občanství
38. Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 30. května 1975, č. 61 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Bulharskou lidovou republikou o úpravě dvojího státního občanství
39. Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 23. června 1981, č. 71 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o zamezení vzniku dvojího státního občanství

40. Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 28. října 1985, č. 96 Sb., o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Mongolskou lidovou republikou o úpravě dvojího státního občanství
41. Zákon ze dne 28. března 1990, č. 88 Sb., kterým se mění a doplňují předpisy o nabytí a pozbytí československého státního občanství
42. Zákon ČNR ze dne 29. března 1990, č. 92 Sb., kterým se mění zákon ČNR č. 39/1969 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství ČSR
43. Ústavní zákon ČNR ze dne 9. ledna 1991, č. 23 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon FS ČSFR
44. Ústavní zákon ČNR ze dne 16. prosince 1992, č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
45. Zákon ČNR ze dne 29. prosince 1992, č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
46. Zákon ze dne 20. října 1993, č. 272 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
47. Zákon ze dne 28. června 1995, č. 140 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon ČNR č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
48. Zákon ze dne 26. dubna 1996, č. 139 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon ČNR č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění zákona č. 272/1993 Sb. a zákona č. 140/1995 Sb.
49. Zákon ze dne 29. července 1999, č. 193 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů
50. Zákon ze dne 29. července 1999, č. 194 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
51. Zákon ze dne 13. června 2002, č. 320 Sb., část 51, kterým se mění zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
52. Zákon ze dne 23. září 2003, č. 357 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky
53. Zákon č. 46/2006 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 193/1999 Sb.

PŘÍLOHA P 2: DOKLAD O VOLBĚ POLSKÉHO STÁTNÍHO OBČANSTVÍ

M

č. 70, ze dne 1973, k. 82
č. 2307

13. IX. 1974
 Prohlášení o volbě státního občanství.

83 K. 74

1000/31

Na základě Úmluvy mezi ČSSR a PRL o úpravě otázek dvojího občanství ze dne 21. května 1966.

Souhlasně prohlašujeme, že jsme pro své dítě:

jméno a příjmení nar.
 místo narození *Karviná* zvolili polské státní občanství.

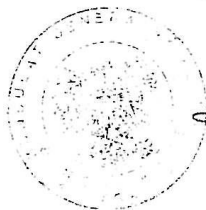
Otec: jméno a příjmení *MUDr*
 místo narození *Orlová IV*
 bydliště *8, 34 okr. Karviná*
 státní občanství *čsl.*

matka: jméno a příjmení *MUDr* nar.
 místo narození *Katowice 6 / Polsko/*
 bydliště
 státní občanství *polské*

Orlové dne *11.2.1974.*
 V

Widziano w Konsulacie P.R.L.
 Ostrawa dnia *18. II. 1974*

Podpisy obou rodičů:

Za Konsula Generalnego
Henryk Lampasiak
 Konsul

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]

**PŘÍLOHA P 3: OSVĚDČENÍ O STÁTNÍM OBČANSTVÍ SPOLKOVÉ
REPUBLIKY NĚMECKO**

BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

Staatsangehörigkeitsausweis

Vorname(n), Familienname, Geburtsname

Karel -/-

geboren am **r** in **Opava**

Wohnort
Hlucin

und

Vorname(n), Familienname, Geburtsname

geboren am _____ in _____

sowie folgende(s) Kind(er)

1. Vorname(n), Familienname

Michal -/-

geboren am _____ in **Ostrava**

2. Vorname(n), Familienname

Karel -/-

geboren am _____ in **Ostrava**

3. Vorname(n), Familienname

geboren am _____ in _____

4. Vorname(n), Familienname

geboren am _____ in _____

sind deutsche Staatsangehörige.

Dieser Ausweis gilt bis zum
08. März 2017

BUNDESVERWALTUNGSAMT
Az.: III B 3 - 225 632/05-07-F

Ort, Datum
Köln, 09. März 2007

Im Auftrag

Jakobi

